

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Snieguolės Zabėlaitės
IV kurso (4 m.) komercinės teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

Akcininko teisių apsauga ir gynbos būdai bankrutuojančioje bendrovėje

Vadovas: lekt. Gintautas Bartkus
Recenzentas: asist. Jurga Greičienė

Vilnius 2009

TURINYS

ĮVADAS	2
1. Akcininkų teisių apsauga ir gynimas	4
2. Akcininkų teisių gynimo būdai	7
2.1. Teisių, nustatytų Akcinių bendrovių įstatyme, pripažinimas kaip akcininkų teisių gynimo būdas	11
2.2. Siūlymas pradėti įmonei neteisminę bankroto procedūrą kaip akcininkų teisių gynimo būdas	25
2.3. Kreipimasis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo kaip akcininkų teisių gynimo būdas	31
2.4. Galimybė sudaryti sandorius susijusius su įmonės restruktūrizavimu kaip akcininkų teisių gynimo būdas.....	36
2.5. Taikos sutartis kaip akcininko teisių gynimo būdas	49
IŠVADOS	59
SANTRAUKA.....	60
SUMMARY	61
LITERATŪRA	62
1. Teisės aktai:	62
2. Specialioji literatūra:	62
3. Teismų sprendimai:.....	65
4. Elektroniniai dokumentai:.....	68

IVADAS

Darbo temos aktualumas. Apie 15 proc. visų bendrovių likvidavimo atvejų yra dėl bankroto, o 11–18 proc. visų bendrovių steigėjų verslas patyrė kokią nors nesėkmę¹. 2008 metais tiek Lietuvoje, tiek daugumoje kitų Europos valstybių daugėjo nemokių įmonių.² Lėtėjant ekonomikai bankroto tema darosi vis aktualesnė, tai rodo ir bankrutuojančių įmonių skaičius. „Lietuvoje nuo 1993 m. iki 2008 m. birželio 30 d. bankrotas buvo paskelbtas 6291 įmonei ir 14 bankų, iš kurių 5065 įmonėms (80,5 proc.) ir 13 bankų (92,9 proc.) bankroto procesas baigtas (4958 įmonės likviduotos, 24 bankroto bylos panaikintos, 83 įmonėms bankroto bylos nutrauktos arba nutraukti ne teismo tvarka vykdomi bankroto procesai, iš jų 3 reorganizuotos, 16 sanuotų, 31 sudarytos taikos sutartys, 298 atsiskaityta su kreditoriais, 5 įmonių kreditoriai atsisakė reikalavimų ir 13 bankų likviduoti). 2008 m. I pusr. pabaigoje bankroto procesas buvo vykdomas 1226 įmonėse, iš jų likvidavimo procedūra vykdoma 740 įmonių, sanavimas – 1 įmonėje, 485 bankrutuojančiose įmonėse sprendimas dėl tolesnės bankroto procedūros vykdymo dar buvo nepriimtas.

2008 m. sausio – birželio mėn. bankroto procesai pradėti 420 įmonių, t. y. 8,6 proc. per pirmąjį šių metų pusmetį JAR [Juridinių asmenų registre] registruotų juridinių asmenų (4857 įm.).“³

Atkreiptinas dėmesys, kad bankroto proceso tikslas yra tenkinti kreditorių reikalavimus iš bankrutuojančios įmonės turto, tuo pačiu metu likviduojant skolų naštą įmonei – skolininkei, taip apsaugant kreditorius nuo dar ilgesnio bankrutuojančios įmonės atsiskaitymų uždelsimo. Taigi vienas iš bankroto proceso tikslų yra kreditoriaus interesų apsauga. Tuo tarpu įmonės skolininkės interesai saugomi tiek, kiek ji gali atsikratyti skolos naštos. Apie akcininkų teises bankrutuojančioje bendrovėje praktiškai nekalbama.

Įmonių bankroto įstatyme (toliau – ĮBĮ) yra paminėtos kelios akcininkų teisės, tačiau pagrindinis dėmesys skiriamas kreditorių teisėms ir interesams, jų apsaugai ir gynimui. Reikia pastebėti, kad akcininkų teisės nėra tiek nagrinėjamos ir svarstomos.

¹ *Kreditanstalt für Wiederaufbau Bank Group 2007*, Mittelstandsmonitor 2007, <http://www.ifm-bonn.org/presse/mimo-2007.pdf>.

² Staniūtė T. Į ūkį įsisuka nemokumo virusas // Verslo žinios, 2008, Nr. 66 (2718).

³ DELFI internetinis puslapis [interaktyvus] [žiūrėta 2008-01-19]. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=20015311>

Akcininkų teisių apsauga pasirodė labai svarbi ir aktuali ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje, todėl pasirinkta **tema** - Akcininkų teisių apsauga ir gynimos būdai bankrutuojančioje bendrovėje. Šio **darbo objektas** – teisių apsauga ir gynimo būdai.

Darbo tikslas – ištirti, kaip yra saugomos ir ginamos akcininkų teisės.

Darbo uždaviniai: 1) Atskleisti subjektinių teisių apsaugos ir gynimo sampratas; 2) Išskirti ir išanalizuoti akcininkų teisių gynimo būdus; 3) Atskleisti akcininkų teisių apsaugą bankrutuojančiose bendrovėse tiek Lietuvoje, tiek užsienyje.

Darbą sudaro dvi dalys. Pirmojoje dalyje nagrinėjama subjektinių teisių (akcininko teisių) apsauga, skiriamas dėmesys teisių apsaugos, gynimo ir užtikrinimo sąvokoms atskirti.

Antrojoje dalyje pateikiama teisių gynimo samprata ir gynimo būdų skirstymas. Ši dalis skirstoma į skyrius. Kiekvienas skyrius siejamas su tam tikru teisių gynimo būdu. Darbe nagrinėjami akcininkų teisių pripažinimo, siūlymo pradėti įmonei neteisminę bankroto procedūrą, kreipimasis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, sandorių sudarymas dėl įmonės restruktūrizavimo bei taikos sutarties sudarymas kaip teisių gynimo būdai.

Akcininkai išsaugo savo teises, jeigu įmonė normaliai veikia, gali sudarinėti ir sudarinėja sandorius, užsiima gamybine ar kitokia veikla. Tokiu atveju akcininkai turi visas Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme numatytas teises ir tik nuo jų priklauso, kaip pasinaudos savo teisėmis. Tuo tarpu bankrutuojančioje įmonėje akcininkai turi teisę į bendrovės turtą likvidavus įmonę, jeigu tokio turto lieka.

Nors akcininkų teisės ginamos tikrai menkai, tačiau įstatymai suteikia teisę jiems ir patiems savo teisėmis pasirūpinti. Taigi dar ruošiantis iškelti bankroto bylą, akcininkai gali siūlyti kreditoriams sudaryti taikos sutartį ar pradėti įmonės restruktūrizavimo procesą ar neteisminę bankroto procedūrą. Visais šiais atvejais išlieka tikimybė, kad akcininkai susitars dėl tinkamų jiems sąlygų ir galės įgyvendinti savo teises.

Šioje dalyje lygintas Lietuvos ir užsienio šalių teisinis reglamentavimas, padėjęs atskleisti akcininkų teisių gynimo būdus.

Darbe naudojama literatūra: Lietuvos Respublikos teismų praktika, moksliniai straipsniai bei knygos lietuvių, rusų ir anglų kalbomis, Lietuvos teisės aktai: ABĮ, Lietuvos Respublikos įmonių bankroto (toliau – [B]), Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas (toliau – [RI]) ir kt.

Metodai: teleologinis, sisteminis, istorinis, lyginamasis, loginis - analitinis. Tyrimo metu labiausiai naudotas lyginamasis metodas.

1. Akcininkų teisių apsauga ir gynimas

Subjektinės teisės turinį sudaro trys teisinės galimybės: „1) galimybė elgtis taip, kaip numato teisės normos, teisė laisvai pasirinkti vieną iš keleto elgesio variantų (pvz., savininkui yra suteikta galimybė savo turtą valdyti, juo naudotis ir disponuoti); 2) galimybė teisės turėtojui reikalauti, kad kitas santykio dalyvis atliktų pareigą (pvz., nuomotojas gali reikalauti, kad nuomininkas perduotų jam laikinai naudoti išnuomotą daiktą, o gavęs šį daiktą nuomotojas jau gali juo naudotis pagal paskirtį); 3) galimybė kreiptis į kompetentingą subjektą (teismą ar pan.), kad jis apgintų pažeistas teises (teisės turėtojo), t. y. priverstų kt. subjektą atlikti pareigą.“⁴

Bet kurios subjektinės teisės vertė yra ne tiek jos paskelbimas, kiek galimybėje nekliudomai ja naudotis, įgyvendinti. „Kiekviena subjektinė teisė turi socialinę vertę tiek, kiek ją galima įgyvendinti, t. y. pasinaudoti subjektinės teisės galimybėmis tenkinti šios teisės subjekto materialinius ir dvasinius poreikius. Subjektinės teisės, kurios negarantuoja gynybos priemonės, įgyvendinimas visiškai priklausytų nuo kitų asmenų valios ir būtų sunkiai realiai pasiekiamas. Būtent dėl to būtina garantuoti civilinių subjektinių teisių gynybą.“⁵ Teisių įgyvendinimą reikėtų suprasti kaip įgyvendinimą tų veiksmų, kuriuos leidžia subjektinė teisė. Įgalintas subjektas savo subjektinę teisę gali įgyvendinti teisėtai būdais, kurie pirmiausia priklauso nuo teisės paskirties.

Nustačius teises valstybės teisės aktuose, jos laikomos pripažintomis. Didelę reikšmę turi teisių ir pareigų vienovės metodas reiškiantis, „kad individas negali legaliai apsaugoti savo teisės substrato kitaip, kaip tik gerbdamas kito asmens tokią pat teisę, kad įsipareigojimo pagarbai būtinybė kyla ne iš paprasto altruizmo (savęs išsižadėjimo), o iš meilės savo paties interesui, t. y. iš egoizmo.“⁶ Žmogus, atsisakydamas tų pareigų, atsisako ir subjektinių teisių. Negalima tikėtis turėti vien teises, nes tai būtų – privilegijos, o tai savo ruožtu laikoma „agresija prieš visuomenę“, nuo kurios visuomenė turi būti saugoma. Tai rodo, kad teisių gynimas visų pirma siejamas su subjektinėmis teisėmis. Teisių gynimo būdai įstatymuose nėra apibrėžiami, nors ir pateikiami. „Manytume, kad teisių gynimą galima apibūdinti kaip visumą priemonių, skirtų atkurti pažeistas teises, jas pripažinti, apsaugoti nuo gresiančių ir kartotinių tolesnių pažeidimų, pašalinti bet kokius

⁴ ABRAMAVIČIUS A. *et al. Namų advokatas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002, p. 848.

⁵ JAKUTYTĖ-SUNGAILIENĖ A. Daikto sulaikymo teisė // *Justitia*, 2007, Nr. 3 (65).

⁶ VAIŠVILA A. Teisė kaip visuomeninė sutartis // *Kriminalinė justicija*, 1997, Nr. 7, 8, p. 207.

teisę pažeidžiančius veiksmus, taip pat kompensuoti pažeidimu patirtą turtinę ir neturtinę skriaudą.“⁷

Išskiriami faktinis ir juridinis teisės įgyvendinimo būdas, kur faktinis, pavyzdžiui savininko nuosavybės valdymas ir naudojimas, juridinis – asmens sandorių sudarymas savo nuosavybės atžvilgiu. Akcininkų teisės kaip išvestos iš dalyvavimo akcininkų susirinkime praktiškai visada reikalauja aktyvių veiksmų iš paties akcininko. Akcininkų teisės civilinės teisės kontekste įgyvendinamos faktiniu būdu.

Asmeninių subjektinių teisių įgyvendinimas įmanomas tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai (įgalioto asmens veiksmais ir t. t.).

Teisių įgyvendinimo garantijos yra: ekonominės, politinės, organizacinės ir teisinės. Teisių įgyvendinimą nustato civilinė teisė. Valstybė suteikia galimybę ne tik turėti tam tikras civilines teises, bet ir numato teisių įgyvendinimo principus bei galimybę apginti pažeistas teises. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau – CK) nustatyti civilinių teisių gynimo būdai, kuriuos taiko asmenys, siekdami atkurti teisinę padėtį, buvusią iki teisių ir interesų pažeidimo. Valstybė nustato tam tikras subjektinių teisių įgyvendinimo ribas. Subjektas, įgyvendindamas savo teisę gali pasirinkti vieną iš įstatymų leidėjo pasiūlytų variantų (bendro visiems ir pavienio – tam tikroje sferoje). Su teisių įgyvendinimu susiję garantijos ir apsauga.

Terminą „apsauga“ reikia suprasti kaip saugumo užtikrinimą, gynimą. Ginti: „1. stengtis atremti puolimą; saugoti, užstoti nuo pavojaus. 2. įrodinėti savo nuomonę, savo teiginius. 3. užstoti teisme. 4. drausti.“⁸ Kadangi šio tyrimo objektas - akcininkų teisės, tai kalbant apie teisės apsaugą turėsime mintyti tik akcininkų teisių saugumo užtikrinimą. Tai rodo, kad šios sąvokos (apsauga, gynimas, užtikrinimas) nėra visiškai atskirtos ir dažnai painiojamos. Apsauga turėtų būti suprantama kaip saugojimas, saugiai elgtis. Kalbant apie teisių apsaugą reikia atkreipti dėmesį, kad teisės saugomos iki tol, kol jos bus įstatymų apribotos ar pažeistos. Tuo tarpu ginti reiškia atskirti, saugant nuo kėsimosi nuo priešišku veiksmu, nuo pavojų.

Akcininkų teisių užtikrinimas literatūroje suvokiamas kaip teisinių, ekonominių, organizacinių ir t. t. normų kompleksas, skirtas akcininkams efektyviai įgyvendinti savo teises.

Realizaciją reikia suprasti kaip: 1) teisės normų nustatymą, 2) teisės normų taikymą.⁹

⁷ MIZARAS V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2003, p.28.

⁸ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. III pataisytas ir papildytas leidimas / Vyr. red. KEINYS ST. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993, p. 175.

⁹ Жр. ДОЛИНСКАЯ В. В. *Предпринимательское право*. Р. 2.2.

Tad iš to, kas buvo pasakyta, galima daryti išvadą, kad civilinėje teisėje labiausiai įgyvendinama prevencinė funkcija – apsauga. Su didžiuliu dėmesiu jai įvykių eilėje galima užkirsti kelią teisės pažeidimui ir išvengti teisių gynbos būdų ir atsakomybės priemonių taikymo.

Pažymėtina, kad Vokietijoje akcininkų teisių apsauga suprantama ir kaip apsauga, ir kaip užtikrinimas. Akcininkų teisių apsaugos esminiais principais Vokietijos įstatymų leidėjo nuomone yra kiekvienam savininkui suteikti bent vienos akcijos balso teisę visuotiniame akcininkų susirinkime, nuosavybės teisių į akcijas kliūčių registruoti nebuvimas, galimybė laisvai įgyvendinti teises, susijusias su akcijų turėjimu ir valdymu, dalyvavimas formuojant direktorių tarybą bei bendrovės pelno paskirstyme.

Akcininkų teisių organizacinė apsauga suprantama kaip įstatymo nustatyta dalyvių ratas (kas jais gali būti) ir akcinių bendrovių kompetencija, pelno paskirstymo ir t. t. tvarka. Tuo tarpu norminė akcininkų teisių apsauga įgyvendinama per įtvirtinimą įvairiuose teisės aktuose. Kartu eilė akcininkų teisių išskiriama kaip garantija, sąlyga kitų teisių įgyvendinimui (pvz., įgyti akcijas). Apskritai, valdymo sferoje akcininkų teisės įgyvendinamos su kitomis neturtinėmis teisėmis, todėl dažnai jos laikomos sunkiai įgyvendinamomis. Atkreiptinas dėmesys taip pat ir į tai, kad bendrovės vidaus tvarkos, akcininkų teisių apsaugos įstatymų leidėjas nereguliuoja, tačiau esant reikalui jos gali būti ginamos tiek civilinės, tiek baudžiamosios, tiek administracinės teisės tvarka.¹⁰

¹⁰ ДОЛИНСКАЯ В. В. *Акционерное право: основные положения и тенденции*. Москва: Волтерс Клувер, 2006. С. 587 – 590.

2. Akcininkų teisių gynimo būdai

Subjektinių teisių, taigi ir akcininkų teisių gynimas įtvirtintas pirmiausiai Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 30 straipsnyje, kur įtvirtinta teisė į teisminę gynybą. Ta pati norma perkelta ir į Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 5 straipsnį, garantuojantį kiekvienam suinteresuotam asmeniui teisę įstatymo nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama teisė arba įstatymo saugomas interesas, kartu užtikrina teisę kreiptis į teismą įstatymo nustatyta tvarka. CPK įtvirtinta teisė į gynybą yra procesinė subjektinė teisė kreiptis į teismą, pareiškiant ieškinį.

„Teisminės gynybos garantija reiškia žmogaus teisę kreiptis į teismą su skundu, prašymu ar pareiškimu ir kartu teismo pareigą – išnagrinėti tokį skundą (prašymą, pareiškimą) ir priimti dėl jo teisėtą, teisingą ir pagrįstą sprendimą.“¹¹ Kreiptis teisminės gynybos į teismą reikia laikantis įstatymų nustatytos procesinės tvarkos. Šios teisės realizavimo tvarką numato Lietuvos CPK, nustatantis atitinkamus reikalavimus teismui paduodamo pareiškimo formai ir turiniui (CPK 146 str.). Kiekvienam į teismą besikreipiančiam asmeniui ši tvarka yra privaloma.

Konstitucija ir kiti teisės aktai nustato ne tik teises, bet ir atitinkamas pareigas – nėra teisių be pareigų. Konstitucijos 28 straipsnis reikalauja, kad kiekvienas asmuo, įgyvendinantis savo teises, laikytųsi įstatymų. Asmuo, pareiškiantis ieškinį, privalo tinkamai surašyti ieškininį pareiškimą, aiškiai suformuluoti ieškinio dalyką ir pagrindą. Nesant ieškinio dalyko ar pagrindo, teisminis nagrinėjimas negalimas, nes nėra teismo nagrinėjimo dalyko.“¹²

Įmonių bankroto atveju kreipimosi į teismą tvarką nustato ĮBĮ. „Įmonių bankroto įstatymai (1992 m. rugsėjo 15 d. Nr. I-2880 ir 1997 m. birželio 17 d. Nr. VIII-270) pagal savo esmę yra materialinio teisinio pobūdžio įstatymai, kuriuose yra ir materialinės teisės ir civilinės procesinės teisės normų, nes nustato teisinių santykių subjektų galimo ir leistino elgesio ribas ir numato, kaip apginti pažeistą teisę.“¹³ Lietuvos Aukščiausiasis

¹¹ Lietuvos Respublikos konstitucijos komentaras, 1 d. / Ats. red. JOVAIŠAS K. Vilnius: Teisės institutas, K. Jovaišo PĮ, 2000, p. 222.

¹² Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. vasario 21 d. nutartis civ. byloje *M. Jankauskas v. K. Blaževičius ir kt.*, Nr. 3K-3-203/2000, kat. 37 [interaktyvus] [žiūrėta 2008-12-09]. Prieiga per internetą: <http://www.lit.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=25641>

¹³ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 1 d. nutartis civ. byloje *R. Kvedaravičius v. UAB „Dega“*, Nr. 3K-3-380/2000, kat. 2 // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis: teismų praktika, Nr. 14, 2001, p. 109.

Teismas (toliau - LAT) pažymi, kad „materialinė teisė įtvirtina teisinių santykių subjektų teises ir pareigas, t. y. nustato galimo ir leistino elgesio ribas bei atsakomybę už šių pareigų nevykdymą ar teisių pažeidimą, o proceso teisė nusako, kaip apginti pažeistą ar ginčijamą materialinę teisę ir užtikrinti jos įgyvendinimą.“¹⁴ Teismas šiose bylose atlieka didžiulį vaidmenį daugiau administracinio tvarkomojo pobūdžio veiksmais, tačiau ypač didelį vaidmenį jis vaidina nagrinėjant bankroto bylą supaprastinto proceso tvarka, nes atlieka kreditorių susirinkimo funkcijas. Teismo vaidmuo aktyvus.

Konstitucijoje skelbiama, kad teismas yra vienintelė institucija, vykdanči teisingumą Lietuvoje:

„Teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi.

Teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo.“¹⁵

Ši norma pakartota ir CPK 6 straipsnyje bei Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 1 straipsnyje¹⁶. Nepriklausomai nuo to, kad teismas laikomas viena iš valdžios institucijų, „teisėjas taip pat yra visuomenės narys, kad teismo paskirtis plačiąja prasme – tarnauti visuomenės interesams. Pagaliau teisėjo priedermė vykdyti teisingumą, nors saistoma įstatymų leidėjo ribojimų, suponuoja daugiau aktyvumo elementų priešinant juos pasyviojo stebėtojo sampratą.“¹⁷ Teismas, kaip nustatyta CPK 3 straipsnio 7 dalyje, jam priskirtą klausimą visada privalo spręsti vadovaudamasis teisingumo, sąžiningumo ir protingumo kriterijais.

Vadovaujantis įstatymais, teismas sprendžia ginčus neatsižvelgdamas į šalių lytį, rasę, kalbą, kitas aplinkybes, tačiau visada stengiasi apginti silpnesniąją šalį, atsižvelgti į pagrįstus ir protingus abiejų šalių reikalavimus ir ieškoti jų interesų pusiausvyros. Teismas turi priimti teisingą sprendimą ir apginti asmens teisėtą interesą.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 1.138 straipsnyje nustatyta, kad civilines teises gina teismas tokiais būdais:

1) pripažindamas tas teises, mat „tam tikrais atvejais laikomasi nuomonės, kad asmens civilinė teisė apginama ją pripažįstant, nors teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje šitaip tiesiogiai nenurodoma, o teigiama, kad kito asmens veiksmai, kuriais šis atsako pripažinti pirmojo asmens teisę, yra neteisėti“¹⁸;

¹⁴ *Ibid*, p. 113.

¹⁵ Lietuvos Respublikos konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014 (su pakeitimais ir papildymais), 109 str. 2 d.

¹⁶ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851, 2002, Nr. 17-649 (su pakeitimais ir papildymais).

¹⁷ VALANČIUS V. Kai kurie naujojo civilinio proceso kodekso bruožai // *Jurisprudencija*, 2002, t. 28 (20), p. 192-201.

¹⁸ *Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga: bendrosios nuostatos. / MIKELĖNAS V., VILEITA A., TAMINSKAS A. et al. Vilnius: Justitia, 2001, p. 273.

- 2) atkurdamas buvusią iki teisės pažeidimo padėtį;
- 3) užkirsdamas kelią teisę pažeidžiantiems veiksams ar uždrausdamas atlikti veiksmus, keliančius pagrįstą grėsmę žalai atsirasti (prevencinis ieškinys);
- 4) priteisdamas įvykdyti pareigą natūra. „Šiuo atveju teismas paprastai priteisia turta, kurį atsakovas turi grąžinti ar perduoti pagal sutartį. Nesant galimybės įvykdyti pareigą natūra, priteisiama turto vertė, nuostoliai ar netesybos“¹⁹;
- 5) nutraukdamas arba pakeisdamas teisinį santykį. „Teismas priima sprendimą nutraukti teisinį santykį dažniausiai dėl to, kad viena iš santykio šalių nevykdo sutarties, todėl šis teisės gynimo būdas dažnai jungiamas su nuostolių išieškojimu“²⁰;
- 6) išieškodamas iš pažeidusio teisę asmens padarytą turtinę ar neturtinę žalą (nuostolius), o įstatymų arba sutarties numatytais atvejais – netesybas (bauda, delspinigius);
- 7) pripažindamas negaliojančiais valstybės ar savivaldybių institucijų arba pareigūnų aktus, prieštaraujančius įstatymams, jeigu tas aktas prieštarauja CK ar kito įstatymo normoms, taikomos kodekso ar kito įstatymo normos, nes Vyriausybės nutarimais ir kitos valstybės institucijos teisės aktais civilinius santykius gali reglamentuoti tik tiek, kiek įstatymų nustatyta. Beje, reikia pridurti, kad teismas turi teisę pripažinti minėtus teisės aktus negaliojančiais, jei tokia kontrolė nepriklauso Lietuvos Konstitucinio teismo kompetencijai;
- 8) kitais įstatymų numatytais būdais. Taigi, galimi ir kiti būdai, kuriais ginamos civilinės teisės.

Vienas iš teisių gynimo būdų (neteisminis) paminėtas CK 1.139 straipsnyje. Jame numatyta, kad asmuo gindamas savo teises gali panaudoti savigyną. Savigyna – asmens veiksmai, kuriais jis teisėtai priverstinai įgyvendina savo teisę, kai neįmanoma laiku gauti kompetentingų valstybės institucijų pagalbos, o nesiėmus savigynos priemonių įgyvendinti teisę taptų negalima arba iš esmės sunkiau. Tačiau savigyna galima tik CK numatytais atvejais. Taip yra todėl, kad panaudojant savigyną varžomos kito žmogaus teisės, padaroma žala. Be to pabrėžiama, kad „Savigynos būdai ir priemonės turi atitikti teisės pažeidimo pobūdį ir kiekvienu konkrečiu atveju neperžengti savigynos ribų“²¹. Taikant savigyną labai svarbu, kad nebūtų labiau suvaržytos teisės negu savigyną naudojančiam asmeniui buvo padaryta teisės pažeidimu, taip pat dėl savigynos neturėtų nukentėti asmens neturtinės teisės bei vertybės. Jei asmuo panaudos savigyną neteisėtai,

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Ibid.*

²¹ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262 (su pakeitimais ir papildymais).

jis turės atlyginti padarytą žalą, nes įgyvendindami savo teises, gindami jas ar tiesiog vykdydami savo pareigas, asmenys turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles, geros moralės principus, veikti sąžiningai, protingai ir teisingai, kaip to reikalauja Konstitucija.

Šių teisinių gynybos būdų išskyrimas rodo, kad įstatymų leidėjas išskiria teisinius ir neteisinius civilinių teisių gynybos būdus. Teisinius gynybos būdus taiko teismas, kai į jį kreipiamasi dėl civilinių teisių pažeidimo. Darbe dėmesys bus skiriamas kitiems įstatymų nustatytiems būdams.

V. Mizaras savo monografijoje „Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai“ pateikia dar vieną - sąlyginį civilinių teisių gynimo būdų skirstymą į rūšis pagal tai, kokio pagrindinio tikslo siekiama, taikant vieną ar kitą teisių gynimo būdą:

1. Kompensaciniai. Pagrindinis reikalavimas – atlyginti dėl teisės pažeidimo atsiradusią žalą, tad ir taikomi tik tuomet, kai teisė jau yra pažeista.

2. Apsauginiai teisių gynimo būdai – daugiau prevenciniai. Siekiama pašalinti teises pažeidžiančius veiksmus, uždrausti atlikti tokius veiksmus, patvirtinti teisių turėjimą. Šie būdai apima ir kitus, kurie pašalina ne tik pažeidžiančius veiksmus, bet ir šių veiksmų rezultatus, šaltinius.

„Pagrindiniai apsauginiai teisių gynimo būdai yra reikalavimas nutraukti neteisėtus veiksmus ir reikalavimas uždrausti atlikti veiksmus, galinčius pažeisti teises ir padaryti žalos.“²² Dar vienas iš civilinių teisių gynimo būdų yra teisių pripažinimas. Lietuvoje „teisių pripažinimas yra laikomas materialiniu civilinių teisių gynimo būdu, t. y. materialinės teisės institutu“²³, tačiau paties klausimo sprendimo variantai remiasi bendru materialinės ir proceso teisės santykiu bei civilinio proceso tikslais. Kad būtų tinkamai apgintos pažeistos teisės, pastarąjį civilinių teisių gynimo būdą geriausiai įgyvendinti kartu su kitais civilinių teisių gynimo būdais.

„Literatūroje civilinių teisių gynimo būdai dar skirstomi į atsakomybės priemones ir gynimo priemones, kurios skiriasi ir savo prigimtimi, ir taikymo sąlygomis, taip pat pagal funkcijas, prevencines priemones, skirtas teisę turinčio asmens turtinės srities apsaugai, atkurti pažeistas teises, ir priemones, skirtas ne tik apsaugoti nukentėjusios šalies turtinę sritį, bet ir padaryti reikiamą poveikį pažeidėjui, į daiktinius teisinius reikalavimus ir prievolinius teisinius reikalavimus.“²⁴

Kaip minėta, civilinių teisių gynimo būdus nustato ir kiti įstatymai. Kadangi kalbame apie akcininkų teisių gynimą bankrutuojančioje bendrovėje, reikėtų pažymėti,

²² *Cit. op.* 7, p. 230.

²³ *Ibid*, p. 235.

²⁴ *Ibid*, p. 29 – 30.

kad čia taip pat yra išskirti civilinių teisių gynimo būdai, tokie kaip teisė (galimybė) kreiptis: į teismą dėl teisių pripažinimo, dėl bankroto bylos iškėlimo, dėl žalos, padarytos įmonei priteisimo, į kreditorius dėl neteisminės bankroto procedūros pradėjimo, siekiant sudaryti su jais taikos sutartį, sudaryti sandorius dėl įmonės restruktūrizavimo, kol nėra iškelta bankroto byla. Toliau darbe bus kalbama apie šiuos teisių gynimo būdus.

2.1. Teisių, nustatytų Akcinių bendrovių įstatyme, pripažinimas kaip akcininkų teisių gynimo būdas

Savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme, laikoma juridiniu asmeniu.

ABĮ 2 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Bendrovė yra įmonė, kurios įstatinis kapitalas padalytas į dalis, vadinamas akcijomis.“²⁵ „Akcija (pajus) savo daiktine išraiška yra bendrovės turto dalis, todėl priklausytų pačiai bendrovei, o ne akcininkui. Akcininkas, beje, neturi į bendrovę ir reikalavimo teisės, kadangi bendrovė pateikus akciją neprivalo jos apmokėti. Akcininkas gali tą akciją perleisti arba palikti testamentu, tačiau jis negali to turto atgauti iš bendrovės, kol ji veikia, kadangi jo santykis su bendrove ne kaip kreditoriaus ir ne kaip paslaugos gavėjo – akcininkas yra akcijos savininkas. Akcija išreiškta nuosavybės teisė išsiskiria tik tuo, kad yra ne daiktinė, o finansinė, ne materialinė, o nematerialinė.“²⁶ Tokiu būdu bendrovės akcininkai prieš visuomenę atsako tik savo akcijomis.

Akcijų įsigyja bendrovės steigėjai ir tampa bendrovės akcininkais. ABĮ nurodyta, jog bendrovės steigėjai gali būti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys. „Kitaip tariant, steigiant bendrovę įvyksta mainai – akcininkui už jo į bendrovę investuotą turtą perduodamos šios bendrovės akcijos.“²⁷

Bendrovė kaip juridinis asmuo turi vidinę struktūrą (skyrius, padalinius, valdymo, priežiūros organus ir t. t.). Čia kiekvienas padalinys turi savo kompetencijos ribas ir veikia kartu. Visuotinis akcininkų susirinkimas yra aukščiausias bendrovės organas, išreiškiantis bendrą akcininkų nuomonę svarbiausiais bendrovės kaip juridinio asmens teisinio statuso klausimais. „Akcininkai gali įteisinti tokią valdymo sistemą, kurioje yra

²⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914, 2003, Nr. 123-5574 (su pakeitimais ir papildymais).

²⁶ KIRŠIENĖ J. Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai // *Jurisprudencija*, 2002, t. 31 (23), p. 67 – 79.

²⁷ *Ibid.*

tik akcininkų susirinkimas ir bendrovės vadovas (direktorius, kai sudaroma valdyba). Esant tokiai bendrovės valdymo sistemai, vadovas iš esmės bus vienintelis valdymo organas ir turės žymiai daugiau laisvės priimdamas sprendimus. Bendrovės santykiuose su kitais asmenimis jos vardu vadovas galės veikti vienasmeniškai.“²⁸

Įmonės akcininkai yra akcijų savininkai, dalyvaujantys valdant įmonę. ABĮ 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad akcininkais laikomi fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie turi įsigiję bendrovės akcijų, kurios suteikia tam tikras teises. „Esant toms pačioms aplinkybėms visi tos pačios klasės akcijų savininkai turi vienodas teises ir pareigas.“²⁹ Akcininkų turtines ir neturtines teises nustato įstatymai ir bendrovės įstatatai; įstatymo numatytos akcininkų teisės negali būti apribotos, išskyrus įstatymų numatytais atvejais ir teismo sprendimu (ABĮ 14 str. 1 d.). Tai reiškia, kad „kitos aplinkybės, darančios įtaką akcininko teisių apribojimui, turi būti pripažintos prieštaraujančiomis įstatymui ir akcininko interesams bei privalo būti kaip galima greičiau pašalintos.“³⁰

Iš to seka, kad akcininkas gali pareikšti reikalavimą pripažinti, kad jis turi įstatymo jam priskirtas teises, nustatytas ABĮ 15 – 17 straipsniuose:

ABĮ 15 straipsnyje išvardintos turtinės akcininkų teisės:

1) gauti bendrovės pelno dalį (dividendą), kurio dydis priklauso nuo turimų akcijų skaičiaus, jų nominalios vertės. Ši akcininko teisė priklauso nuo to, ar akcininkas yra visiškai apmokėjęs akcijas, „jei akcijos turėtojas nebus visiškai apmokėjęs akcijos, - tokiu atveju mokamo dividendo dydis bus mažinamas proporcingai neapmokėtos akcijos kainos daliai. Jei bus pasibaigęs nustatytas akcijų pasirašymo (ar steigimo) sutartyje nustatytas terminas akcijoms apmokėti, dividendas iš viso nebus mokamas.“³¹ Taip pat pažymėtina, kad skirtingos akcijos (paprastosios ar privilegijuotosios) suteikia skirtingas teises į dividendus.

„Kiek lėšų įmonė skirs dividendams, sprendžia patys savininkai, tačiau pagal ABĮ draudžiama įmonės pelną skirti dividendams, jeigu:

- bendrovė yra nemoki ar išmokėjusi dividendus tokia taptų;
- bendrovės nuosavas kapitalas yra mažesnis arba išmokėjus dividendus taptų mažesnis už bendrovės įstatinio kapitalo, privalomojo rezervo, perkainojimo rezervo ir rezervo savoms akcijoms įsigyti (jeigu toks rezervas formuojamas) sumą.“³²

²⁸ LR akcinių bendrovių įstatymas ir komentaras Nr. VII – 1835 2000 m. liepos 13 d. Su pakeitimais ir papildymais iki 2004 m. birželio 30 d. Vilnius: Mokesčių srautas, 2004, p. 10 – 11.

²⁹ Cit. op. 18, 3 str.

³⁰ DAUSKURDAS V. Akcininko teisė - pareiga bendrovei. Ar ji vykdoma? // Vadovo pasaulis, 2002, Nr.3 (65), p. 78 – 82.

³¹ GRADAUSKAITĖ J. Akcininkų teisės // Vadovas, verslas, vadyba, 2009, Nr. 1, p. 54 – 59.

³² PETRAUSKAITĖ U. Kaip raikyti pyragą? Įmonės pelno paskirstymo naujovės. // Vadovo pasaulis, 2005, Nr. 2 (100), p. 30 – 33.

2) gauti bendrovės lėšų, kai bendrovės įstatinis kapitalas mažinamas siekiant akcininkams išmokėti bendrovės lėšų, jei yra šios sąlygos:

- „Patvirtinta metinė finansinė atskaitomybė (metinių finansinių ataskaitų rinkinys);
- Paskirstytas paskirstytinasis pelnas; privalomojo rezervo dydis, sumažinus įstatinį kapitalą, yra ne mažesnis kaip 1/10 įstatinio kapitalo dydžio;
- Metinėje finansinėje atskaitomybėje (metinių finansinių ataskaitų rinkinyje) nėra nepaskirstytųjų nuostolių ir ilgalaikių įsipareigojimų (išskyrus įstatymo nustatytas išimtis);
- Bendrovė yra moki ir po įstatinio kapitalo sumažinimo ir atitinkamų lėšų akcininkams išmokėjimo netaps nemoki.“³³

3) nemokamai gauti akcijų, kai įstatinis kapitalas didinamas iš bendrovės lėšų. Tačiau tik paprastųjų akcijų savininkai turi teisę gauti proporcingai jų turimų akcijų nominaliai vertei naujų akcijų neatlygintinai. Jeigu įstatinis kapitalas didinamas iš akcijų priedų ar perkainojimo rezervo, privilegijuotųjų ir paprastųjų akcijų savininkai turi lygias teises gauti naujų akcijų (ABĮ 42 str. 3 d.).

4) pirmumo teise įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų ar konvertuojamųjų obligacijų, išskyrus atvejį, kai visuotinis akcininkų susirinkimas ABĮ nustatyta tvarka nusprendžia pirmumo teisę visiems akcininkams atšaukti.

Visas išvardintas teises akcinėse bendrovėse turi asmenys, kurie buvo akcinės bendrovės akcininkai dešimtos darbo dienos po atitinkamą sprendimą priėmusio visuotinio akcininkų susirinkimo pabaigoje. Akcininkai taip pat turi kitas teises:

5) įstatymų nustatytais būdais skolinti bendrovei, tačiau bendrovė, skolindamasi iš savo akcininkų, neturi teisės įkeisti akcininkams savo turto. Bendrovei skolinantis iš akcininko, palūkanos negali viršyti paskolos davėjo gyvenamojoje ar verslo vietoje esančių komercinių bankų vidutinės palūkanų normos, galiojusios paskolos sutarties sudarymo momentu. Tokiu atveju bendrovei ir akcininkams draudžiama susitarti dėl didesnių palūkanų dydžio.

LAT konsultacijoje „*dėl kai kurių Darbo kodekso, Civilinio kodekso ir Civilinio proceso kodekso normų taikymo*“ išaiškino, kad „verstis pinigų skolinimusi iš kitų asmenų (pinigų priėmimu pagal paskolos sutartį) gali tik akcinė bendrovė (uždaroji akcinė bendrovė), turinti licenciją, kuri leidžia verstis kredito įstaigos veikla, viešai deklaruojanti, kad teikia tokio pobūdžio paslaugas, bei gaunanti už tai pajamų (Finansų įstaigų įstatymo 2 straipsnio 42 dalis). Akcinė bendrovė (uždaroji akcinė bendrovė), kuri

³³ *Cit. op. 31.*

neturi tokios licencijos ir nesiverčia indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimu iš neprofesionalių rinkos dalyvių, gali tik skolintis iš tokių asmenų, tačiau neviršijant nuosavo kapitalo dydžio, nes pagal Finansų įstaigų įstatymo 3 straipsnio 4 dalies 2 punktą tik kredito įstaiga turi išimtinę teisę skolintis iš neprofesionalių rinkos dalyvių, viršydama nuosavo kapitalo dydį. Toks akcinių bendrovių (uždaryjū akcinių bendrovių), neturinčių licencijų kredito įstaigos veiklai, teisnumo apribojimas yra leistinas CK 2.75 straipsnio 1 dalies ir 2.77 straipsnio 1 dalies nuostatų prasme bei atitinka CK 1.2 straipsnio 2 dalies reikalavimus. Taip pat pažymėtina, kad Finansų įstaigų įstatymo 3 straipsnio 4 dalies 2 punkte įtvirtinto maksimalaus leistino paskolos dydžio turi būti laikomasi visais atvejais, kai akcinė bendrovė (uždaroji akcinė bendrovė), neturinti licencijos kredito įstaigos veiklai, skolinasi pinigų iš fizinių asmenų nepriklausomai nuo to, ar jie yra šios bendrovės akcininkai, ar nėra.³⁴

6) gauti likviduojamos bendrovės turto dalį. „Šia įstatymine nuostata siekiama apsaugoti akcininko interesus, kad jei bendrovė būtų likviduojama, jam būtų perduodama dalis tokios bendrovės turto, t. y. bandoma užtikrinti, kad net ir bendrovės likvidavimo atveju niekur nedings už bendrovės akcijas sumokėtos piniginės lėšos.

Tačiau ši teisė sąlyginė: ji įgyvendinama tik tuo atveju, jei bendrovę likviduojant lieka pakankamai turto, kurį būtų galima padalyti visiems akcininkams (turint galvoje, kad iš bendrovės turimo turto pirmiau turi būti sumokami privalomi mokesčiai, atsiskaitoma su kreditoriais ir darbuotojais, išmokamas sukauptas dividendas privilegijuotųjų akcijų savininkams su kaupiamuoju dividendu, tikimybė, kad bendrovės likvidavimo atveju liks turto padalyti akcininkams, dažnai lieka neįgyvendinta).³⁵

7) kitas šio ir kitų įstatymų nustatytas turtines teises.

ABĮ 16 straipsnyje išvardintos akcininkų neturtinės teisės:

- 1) dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose;
- 2) pagal akcijų suteikiamas teises balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose.

Pasaulio bankas buvo nustatęs bendrą įsipareigojimą laikytis tarptautinių principų, atsižvelgiant į politinį kompromisą. Pasaulio banko vertinimai rodo augantį verslo valdymo svarbą pasaulyje. Beveik visose šalyse vertinamos įmonės reformos, kad įmonės labiau atitiktų Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros įmonių valdymo principus. Dėl šios priežasties stiprinamos akcininkų ypač mažumos teisės. Nešališkas akcininkų

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 4 d. konsultacija „Dėl kai kurių Darbo kodekso, Civilinio kodekso ir Civilinio proceso kodekso normų taikymo [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-04]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=26552>

³⁵ *Cit. op.* 30.

traktavimas reiškia, kad ir su neturinčiais kontrolinio akcijų paketo akcininkais būtų elgiamasi vienodai teisingai.

Nors labai svarbu, kad bendrovės gerbtų savo akcininkų teises, akcininkai ir patys turi atsakingai jomis naudotis. Fimos valdymas turi laikytis geriausios praktikos, vengti galimų interesų konfliktų. Investuotojams turi būti leidžiama pasisakyti.³⁶

Taigi, šio dvi neturtinės akcininkų teisės dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose ir balsuoti pagal akcijų suteikiamas teises yra pagrindinės, nes akcininkai gali dalyvauti ne tik susirinkimuose, bet ir bendrovės valdyme (balsuodami ir priimdami sprendimus).

ABĮ 17 straipsnyje nustatyta: „Balsavimo teisę visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, vykstančiuose iki pirmosios akcijų emisijos apmokėjimo termino, nurodyto steigimo sutartyje, pabaigos, suteikia pasirašytos akcijos, už kurias įmokėti pradiniai įnašai. Balsavimo teisę kituose visuotiniuose akcininkų susirinkimuose suteikia tik visiškai apmokėtos akcijos.“ Akcijos jų turėtojui suteikia galimybę daryti realią įtaką visuomenėje, o kuo didesnis akcijų paketas, tuo akcijų savininko sprendimai svaresni, jis gali daryti įtaką bendrovės valdymui.

Teisė balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose gali būti uždrausta ar apribota šio ir kitų įstatymų nustatytais atvejais, taip pat kai ginčijama nuosavybės teisė į akciją.

„Teisė rengtis visuotiniam akcininkų susirinkimui – būti laiku informuotam, susipažinti su darbotvarke, atitinkamais dokumentais, susijusiais su darbotvarkės klausimais ir pan., taip pat dalyvauti susirinkime ir išreikšti savo nuomonę svarstant darbotvarkėje nustatytus klausimus yra atskira teisė, kurią akcininkas turi, nepriklausomai nuo to, ar jis gali realizuoti savo balsavimo teisę, kuri gali būti apribota įvairiais teismo ar įstatymo pagrindais.“³⁷

Įmonės savininkai pasikliauja direktorių valdyba, kuri prižiūri vadovus, o patys balsuoja tik priimant svarbius strateginius sprendimus. Valdytojai veikia akcininkų interesais, tačiau akcininkai išlaiko teisę

3) gauti informaciją apie bendrovę, nurodytą ABĮ 18 straipsnio 1 dalyje, t. y. bendrovė ne vėliau kaip per 7 dienas nuo reikalavimo gavimo dienos privalo sudaryti akcininkui galimybę susipažinti ir (ar) pateikti kopijas šių dokumentų: bendrovės įstatų, metinės finansinės atskaitomybės ataskaitų, bendrovės metinių pranešimų, auditoriaus išvadų bei audito ataskaitų, visuotinių akcininkų susirinkimų protokolų ar kitų dokumentų, kuriais įforminti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimai, stebėtojų

³⁶ STRENGER CH. Dealing with Non-Controlling Shareholders: Issues and Best Practice. Issue 1, 2006. A *Global Corporate Governance Forum Publication*.

³⁷ *Cit. op.* 31.

tarybos pasiūlymų ar atsiliepimų visuotiniams akcininkų susirinkimams, akcininkų sąrašų, stebėtojų tarybos ir valdybos narių sąrašų, kitų bendrovės dokumentų, kurie turi būti vieši pagal įstatymus, taip pat stebėtojų tarybos bei valdybos posėdžių protokolų ar kitų dokumentų, kuriais informinti šių bendrovės organų sprendimai, jei šiuose dokumentuose nėra komercinės (gamybinės) paslapties. Akcininkas arba akcininkų grupė, turintys ar valdantys daugiau kaip 1/2 akcijų ir pateikę bendrovei jos nustatytos formos rašytinį išipareigojimą neatskleisti komercinės (gamybinės) paslapties, turi teisę susipažinti su visais bendrovės dokumentais. Atsisakymą pateikti dokumentus bendrovė turi informinti raštu, jeigu akcininkas to pareikalauja. Ginčus dėl akcininko teisės į informaciją sprendžia teismas. LAT pažymėjo, kad akcininko teisės į informaciją apimtis priklauso nuo akcininko dalies bendrovės įstatiniame kapitale, ir tik akcininkas, kuriam priklauso daugiau kaip 50 procentų bendros nominalios vertės akcijų, turi teisę gauti visą informaciją apie bendrovės veiklą.³⁸

4) kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydami atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir valdybos narių pareigų, nustatytų šiame ir kituose įstatymuose, taip pat bendrovės įstatuose, nevykdymo ar netinkamo vykdymo, taip pat kitais įstatymų nustatytais atvejais.

J. Kiršienė pastebi, kad „akcininko ir bendrovės interesų konflikto priežastis yra ta, kad sprendžiant problemas dėl realaus bendrovės turto mažėjimo ar didėjimo, nepaisant įstatymų leidėjo nustatyto steigėjo ir bendrovės turto atskyrimo pozicijos, steigėjas į bendrovės turtą žiūri kaip į savąjį.“³⁹ LAT pažymėjo, jog „bendrovę ir jos valdymo organus sieja fiduciariniai, t. y. tarpusavio pasitikėjimu grindžiami santykiai, todėl visi bendrovės valdymo organai privalo veikti išimtinai bendrovės interesais. Bendrovės valdymo organas privalo balsuoti prieš bet kokį nutarimą, pažeidžiantį bendrovės interesus.“⁴⁰ E. Krivka mano, kad toks akcininkų ieškinys jau laikytinas išvestiniu ieškiniu, pagal kurį atsakovais gali būti bendrovės valdymo organai ir jų nariai. „Sąvoka „išvestinis ieškinys“ galėtų būti vartojama ne tik akcininkų turtiniams ieškiniams vadinti, bet ir asociacijų, ūkinių bendrijų, kooperatinių bendrovių, žemės ūkio bendrovių narių,

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 17 d. nutartis civ. byloje *V.N. v. UAB komercinė gamybinė firma „Fonas“*, bylos Nr. 3K-3-801/2002, kat. 16.9, 19.3, 21.2.2.1 [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-04]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=10710>

³⁹ *Cit. op.* 26.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 29 d. nutartis civ. byloje *UAB „Sangreta“ v. Vilniaus miesto valdyba*, bylos Nr. 3K-3-383/2000, kat. 45 [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-04]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=18403>

pajininkų, dalyvių ieškiniams dėl tokių dalyvavimų, įnašais arba pajais pagrįstų juridinių asmenų teisių ir teisėtų interesų gynimo apibendrintai vadinti.“⁴¹

„Akcininkų ieškinių dėl bendrovės valdymo organų priimamų sprendimų skaičius Lietuvos teismuose didėja, tačiau dar toli gražu neatspindi realios padėties, nes remiantis galiojančiais įstatymais ir teismų praktika akcininkų teisės (ypač smulkiųjų) ginamos silpnai, nors tiek įstatymai, tiek teismų praktika per paskutinius metus turi tendenciją keistis, suteikdamos vis didesnės garantijos ir galimybės akcininkams dalyvauti valdant bendrovę ir apginti savo teises.“⁴² Tai, kad didėja ir „bankrutuojančių komercinių bendrovių skaičius rodo, kad steigėjai, akcininkai dažnai neranda efektyvaus būdo kontroliuoti ir valdyti bendrovę. Nepaisant to, kad įstatyme buvo įtvirtinta nuostata, jog direktorius atlygina savo veiksmais padarytą žalą bendrovei (ABĮ 38 str. 13 d.), norimas rezultatas nepasiekiamas“⁴³.

Bendrovės įstatuose gali būti nustatytos ir kitos neturtinės teisės.

ABĮ 20 straipsnio 1 dalyje išskirtos visuotinio akcininkų susirinkimo išimtinės teisės:

- 1) „keisti bendrovės įstatus, išskyrus šiame Įstatyme nustatytas išimtis;
- 2) rinkti stebėtojų tarybos narius, jeigu stebėtojų taryba nesudaroma – valdybos narius, o jeigu nesudaroma nei stebėtojų taryba, nei valdyba – bendrovės vadovą;
- 3) atšaukti stebėtojų tarybą ar jos narius, taip pat visuotinio akcininkų susirinkimo išrinktus valdybą ar jos narius bei bendrovės vadovą;
- 4) rinkti ir atšaukti audito įmonę, nustatyti audito paslaugų apmokėjimo sąlygas;
- 5) nustatyti bendrovės išleidžiamų akcijų klasę, skaičių, nominalią vertę ir minimalią emisijos kainą;
- 6) priimti sprendimą konvertuoti bendrovės vienos klasės akcijas į kitos, tvirtinti akcijų konvertavimo tvarką;
- 7) priimti sprendimą keisti uždarnosios akcinės bendrovės akcijų sertifikatus į akcijas;
- 8) tvirtinti metinę finansinę atskaitomybę;
- 9) priimti sprendimą dėl pelno (nuostolių) paskirstymo;
- 10) priimti sprendimą dėl rezervų sudarymo, naudojimo, sumažinimo ir naikinimo;
- 11) priimti sprendimą išleisti konvertuojamąsias obligacijas;

⁴¹ KRIVKA E. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje // *Jurisprudencija*, 2006, t. 4 (82), p. 46 – 53.

⁴² *Cit. op.* 26.

⁴³ *Ibid.*

12) priimti sprendimą atšaukti visiems akcininkams pirmumo teisę įsigyti konkrečios emisijos bendrovės akcijų ar konvertuojamųjų obligacijų;

13) priimti sprendimą padidinti įstatinį kapitalą;

14) priimti sprendimą sumažinti įstatinį kapitalą, išskyrus šiame Įstatyme nustatytas išimtis;

15) priimti sprendimą bendrovei įsigyti savų akcijų;

16) priimti sprendimą dėl bendrovės reorganizavimo ar atskyrimo ir patvirtinti reorganizavimo ar atskyrimo sąlygas;

17) priimti sprendimą pertvarkyti bendrovę;

18) priimti sprendimą restruktūrizuoti bendrovę;

19) priimti sprendimą likviduoti bendrovę, atšaukti bendrovės likvidavimą, išskyrus šiame Įstatyme nustatytas išimtis;

20) rinkti ir atšaukti bendrovės likvidatorių, išskyrus šiame Įstatyme nustatytas išimtis.“

Įstatyme nustatyta, kad įmonės bankroto atveju, t. y. nuo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos, įmonės valdymo organai netenka įgalinimų valdyti įmonės turtą, o bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės turto valdymo funkcija, apimanti įmonės turto išsaugojimo, pardavimo, perdavimo, išieškojimo iš įmonės skolininkų, įmonės kreditorių reikalavimų tenkinimo organizavimą, įmonės turto perdavimu atlygintinai naudotis (išnuomojimu) tam tikram terminui, įmonės turto organizavimu atlygintinai naudotis (išnuomojimu) tam tikram terminui pereina bankrutuojančios įmonės administratoriui (ĮBĮ 10 str. 7d., 11 str. 3 d.). CK 2.45 straipsnyje pateikiama juridinio asmens sąvoka: „Juridinio asmens dalyvis (akcininkas, narys, dalininkas ir pan.) yra asmuo, kuris turi nuosavybės teisę į juridinio asmens turtą, arba asmuo, kuris nors ir neišsaugo nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, bet įgyja prievolių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu.“

„Juridinio asmens dalyvių susirinkimas yra juridinio asmens valdymo organas“⁴⁴, o „juridinio asmens valdymo organas yra pagrindinis juridinio asmens organas, per kurį juridinis asmuo įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina.“⁴⁵ Tokiu atveju darytina išvada, kad nuo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos, akcininkų susirinkimas netenka turtinių teisių. Tai įsakmiai nurodo ĮBĮ 10 straipsnis.

Verta pateikti keletą reikalavimo pripažinti akcininko teises pavyzdžių. LAT A. Baškienės byloje pažymėjo, jog akcininkai, nepadavę ieškinio dėl bankroto bylos

⁴⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga: asmenys. Pirmas leidimas. / MIKELĖNAS V., BARTKUS G., MIZARAS V., KESERAUSKAS Š. Vilnius: Justitia, 2002, p. 119.

⁴⁵ *Ibid.* P. 183.

iškėlimo, taip pat nesantys kreditoriais, kurių reikalavimas patvirtintas įstatymų nustatyta tvarka, negali būti laikomi byloje dalyvaujančiais asmenimis, tokie asmenys neturi teisės paduoti ir atskirojo skundo.

Teismas teigė: „Lietuvos Respublikos įstatymai įtvirtina civilinių procesinių teisinių santykių subjektų teisę į apeliaciją civilinėse bylose. Tačiau ši teisė nėra absoliuti, ji nereiškia, jog apeliacinį ar atskirąjį skundą dėl teismo sprendimo ar nutarties gali paduoti bet kuris asmuo. Nustatydamas teisę į apeliaciją civilinėse bylose, įstatymų leidėjas numatė, kad apeliacinį (atskirąjį) skundą gali paduoti tik dalyvaujantys byloje asmenys.“⁴⁶ Teismas taip pat pripažino, jog A. Baškienė nėra dalyvaujančiu byloje asmeniu ir negalima pripažinti, kad yra suvaržyta jos teisė į apeliaciją.

Kitas paminėtinas atvejis, kai E. B. kreipėsi į teismą, prašydama įtraukti ją į bankroto bylą trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų, nes yra suinteresuota bankroto bylos nagrinėjimu, kadangi yra UAB „Žaibo ratas“ akcininkė, turinti 50 procentų visų bendrovės akcijų. Teismas byloje pažymėjo, kad „bankroto instituto paskirtis yra apsaugoti kreditorių bei nemokaus skolininko, neišgalinčio įvykdyti savo įsipareigojimų, teises ir teisėtus interesus. Bankroto procedūra siekiama patenkinti visų kreditorių interesus, tuo tikslu viešai paskelbiant nemokaus skolininko turimas skolas ir finansines galimybes joms padėti bei sudarant sąlygas visiems esantiems kreditoriams patenkinti savo reikalavimus iš bankrutuojančiai įmonei priklausančio turto, todėl pagrindinis interesas bet kurioje šio proceso stadijoje yra įmonės kreditorių interesas. Teismo nuomone, ĮBĮ nenumato galimybės įtraukti įmonės akcininkus byloje dalyvaujančiais asmenimis, bei nėra pagrindo konstatuoti, jog UAB „Žaibo ratas“ bankroto bylos nagrinėjimas susijęs su pareiškėjos Elenos Danutės Balčėnaitės interesais ir gali įtakoti jos teises arba pareigas.“⁴⁷

Pagal CPK 342 straipsnio nuostatas kasacinį skundą gali paduoti visi byloje dalyvaujantys asmenys. „Uždarosios akcinės bendrovės DK „Vicura“ bankroto byla iškelta Kauno apygardos teismo 2000 m. sausio 17 d. nutartimi, todėl bankroto procedūros šioje byloje vykdomos pagal Lietuvos Respublikos 1997 m. birželio 17 d. Įmonių bankroto įstatymo Nr. VIII-270 nuostatas, atsižvelgiant į 1996 m. spalio 10 d. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo nustatytus ypatumus. Nei Lietuvos Respublikos

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 6 d. nutartis civ. byloje *VSDFV Šiaulių skyrius v. UAB „Atrama“*, Nr. 3K-3-282/2002 m., kat. 87.5.2; 116; 125.6 [interaktyvus] [žiūrėta 2008-12-09]. Prieiga per internetą: <http://www.lai.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=9928>

⁴⁷ Lietuvos Apeliacinio teismo 2007 m. rugsėjo 27 d. nutartis civ. byloje *E. B. v. BUAB „Žaibo ratas“* Nr. 2-610/2007 [interaktyvus] [žiūrėta 2008-10-22]. Prieiga per internetą: <<http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=81056&org=0&prn=1>>

įmonių bankroto įstatymas, nei minėtas Draudimo įstatymas nenumato, kad bankrutuojančios įmonės akcininkai šios įmonės bankroto byloje būtų proceso dalyviai. Bankrutuojanti įmonė tokioje byloje yra atsakovu, o šios įmonės akcininkai pagal LR CK 117¹ str. yra tik akcijų savininkai. Likvidavus akcinę bendrovę, jeigu ji yra atsiskaičiusi su kreditoriais, akcininkai turi teisę gauti atitinkamą likusio turto dalį.

Remiantis išdėstytomis aplinkybėmis darytina išvada, bankrutuojančios UAB DK „Vicura“ akcininkė, subjektinės teisės paduoti kasacinį skundą dėl apeliacinės instancijos teismo nutarties peržiūrėjimo neturi.⁴⁸

Iš civ. bylos *Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba v. UAB draudimo kompanija „Vicura“* duomenų nustatyta, kad minėtos įmonės vardu jos įgaliotas atstovas pateikė Kauno apygardos teismui, nagrinėjančiam UAB DK „Vicura“ bankroto bylą, pareiškimą dėl pripažinimo kreditoriumi. Kauno apygardos teismas nutartimi pripažino šią įmonę bankrutuojančios UAB DK „Vicura“ kreditoriumi, įtraukė ją į kreditorių sąrašą ir patvirtino jos finansinį reikalavimą, tačiau Lietuvos apeliacinis teismas nutartimi panaikino pirmosios instancijos teismo šią nutarties dalį bei SBI Spectra Management AG įtraukimo į kreditorių sąrašą ir jos finansinio reikalavimo patvirtinimo klausimą perdavė Kauno apygardos teismui nagrinėti iš naujo.

LAT pozicija dėl akcininkų teisių pripažinimo yra griežta. Teismas pareiškė, kad nepriklausomai nuo įmonės – skolininkės akcininkų turimų akcijų, jeigu akcininkai nepareiškė ieškinio dėl bankroto bylos iškėlimo ar (ir) nėra patvirtintais įmonės – skolininkės kreditoriais, negali kreiptis į teismą su atskiru pareiškimu, bet gali įstoti į bylą trečiojo asmens statusu.

LAT atkreipė dėmesį, „Nors, kaip jau buvo minėta, kasacinis skundas paduotas akcininko vardu, tačiau iš bylos duomenų matyti, jog SBI Spectra Management AG asmenyje sutampa bankrutuojančios UAB DK „Vicura“ akcininkas ir kreditorius, todėl laikytina, kad šio kreditoriaus, kuris bankroto byloje turi trečiojo asmens procesines teises, kasacinis skundas galėjo būti paduotas.“⁴⁹

CK 2.45 straipsnyje nustatyta, kad juridinio asmens dalyvis yra asmuo, kuris neišsaugo nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, vis dėlto įgyja prievolių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu. Teisinėje literatūroje dėl dalies savininko teisių vis dar diskutuojama. J. Kiršienė pažymi, jog „Bendrovės steigėjų teisės taip pat daugeliu požymių panašios į daiktines teises. Tokiais daiktinių teisių kokybiniais

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 20 d. nutartis civ. byloje *Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba v. UAB draudimo kompanija „Vicura“*, Nr. 3K-3-1380/2000 m., kat. 30. [interaktyvus] [žiūrėta 2008-12-09]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/4_tpbuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=18143>

⁴⁹ *Ibid.*

požymiais pasižymi akcininko teisė į dalį įmonės turto, likusio ją likvidavus (CK 1.102 str.), uždarujų akcinių bendrovių akcininkų pirmenybė įsigyti bendrovės akcijas (ABĮ 19 str. 11 d.), balsavimo ypatumai visuotiniuose akcininkų susirinkimuose priimant ypač svarbius bendrovei nutarimus. Nemažai akcininko santykio su bendrovės turtu panašumų galėtume išvelgti lygindami jas su bendrosios dalies nuosavybės teisiniais santykiais.

Diskusijos dėl prievolinės ar daiktinės akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties kyla pirmiausiai dėl civilinės teisės sistemos dualizmo, tai yra visų civilinių teisinių santykių skirstymo į daiktinius ir prievolinius.⁵⁰

Grįžtant prie teisės kreiptis į teismą pripažinimo, pažymėtina, jog „teismo nuomone, tai, kad pareiškėjas yra UAB „Čiaupas“ akcininkas, taip pat neduoda pagrindo pripažinti jį suinteresuotu asmeniu bankroto byloje, nes bankrutuojančios įmonės akcininkai, išskyrus tuos, pagal kurių ieškinį iškelta bankroto byla, negali būti bankroto byloje dalyvaujančiais asmenimis, to nenumato Įmonių bankroto įstatymas (ĮBĮ 3 str.). Teismas nurodė, jog pareiškėjo turimo bendrovės akcijos patvirtina jo turtinę teisę į dalį bendrovės turto, likusio po jos likvidavimo, tačiau likviduojama bendrovė pirmiausia turi atsiskaityti su kreditoriais.“⁵¹ Taip pat teismas pažymėjo, jog „Akcinių bendrovių ir uždarujų akcinių bendrovių akcininkai, kurie nėra savininkai, paprastai neturi jokių teisių bankroto procese, išskyrus teisę po įmonės likvidavimo, jei lieka turto, gauti turto dalį proporcingai turimų akcijų skaičiui pagal įmonių teisės nuostatas. Tačiau tos teisės kyla iš įmonių teisės, o ne iš bankroto teisės, todėl akcininkai paprastai nelaikytini bankroto byloje dalyvaujančiais asmenimis, toks byloje dalyvaujantis asmuo yra tik pati įmonė. Įmonės akcininkai savo vaidmenį bendrovėje galėjo atlikti iki bankroto bylos iškėlimo.“⁵²

Akcininkai turi pareigą veikti sąžiningai, protingai. Šių pareigų laikymasis nustatomas, nustačius, ar akcininkai elgiasi taip, kaip elgtųsi apdairus asmuo tokiomis pačiomis aplinkybėmis, ir ar jis elgiasi *bona fide* juridinio asmens atžvilgiu. „Konstitucinis Teismas yra atkreipęs dėmesį, kad valstybės kišimasis į naudojimąsi žmogaus ir piliečio teisėmis bei laisvėmis pripažįstamas teisėtu ir būtinu, tik jei laikomasi apribojimo ir siekiamo teisėto tikslo proporcingumo principo.“⁵³ Taigi, akcininkai veikė neatsakingai, ne taip, kaip tokiomis pačiomis aplinkybėmis elgtųsi apdairus asmuo, todėl

⁵⁰ *Cit. op.* 26.

⁵¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 29 d. nutartis civ. byloje *Arūnas Banaitis v. UAB „Čiaupas“*, bylos Nr. 2-217/2007, kat. 126.8, 126.5

⁵² *Ibid.*

⁵³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 sausio 7 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 3-78.

ir jų teisės ribojamos iškelus bankroto bylą. Na, o Slovėnijoje bankroto arba privalomojo apmokėjimo byla neturi įtakos nuosavybės teisių išsaugojimui arba sulaikymo teisėms.⁵⁴

Teismai minėtose bylose konstatavo, kad akcininkai tėra įmonių akcininkai, neturintys teisės tapti dalyviais teisme vienoje ar kitoje byloje. Teismas atsisakė įtraukti akcininkus net trečiaisiais asmenimis, tačiau nei ĮBĮ, nei CPK šitoks draudimas nenustatytas.

ĮBĮ nereglamentuoja bankroto bylos teisme, reiškia, kad reikia vadovautis CPK. CPK nustatytas trečiųjų asmenų statusas ir kt. klausimai. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad civilinio proceso teisės trečiųjų asmenų instituto tikslas - užtikrinti proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principų įgyvendinimą.

CPK 46 straipsnyje įtvirtinta trečiųjų asmenų, pareiškiančių savarankiškus reikalavimus samprata. Tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus yra byloje dalyvaujantys asmenys, į procesą įsitraukiantys paduodami savarankišką ieškinį ir turintys visas ieškovo teises ir pareigas bei galimybę pasirinkti pažeistų teisių gynimo būdą. „Be to, tokiam asmeniui neužkertamas kelias pareikšti ieškinį bendraisiais pagrindais, tad išlieka visos galimybės ginti, jo manymu, pažeidžiamas materialiąsias subjektines teises ar įstatymų saugomus interesus.“⁵⁵ Tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, nėra tiesioginiai tarp šalių atsiradusio materialinio teisinio santykio subjektai, tačiau jie yra susiję materialiniais teisiniais santykiais su viena iš šalių, į bylą įstoja savo iniciatyva arba į procesą įtraukiamas šalių prašymu ar teismo iniciatyva. Tretysis asmuo, nepareiškiantis savarankiškų reikalavimų negali pradėti savarankiško proceso, todėl įstojimas į jau prasidėjusį procesą yra vienintelė priemonė ginti savo teises ir teisėtus interesus. „Absoliučia dauguma atvejų trečiųjų asmenų dalyvavimas procese pasireiškia grynai procesiniu teisiniu suinteresuotumu bylos baigtimi. Tai reiškia, kad jų interesą byloje lemia tai, jog nuo bylos baigtiems gali priklausyti jų materialiosios teisės ir pareigos“⁵⁶, taip pat byloje priimtas sprendimas gali pabloginti trečiojo asmens padėtį.

LAT yra pažymėjęs, kad akcininkai gali pareikšti reikalavimus byloje kaip tretieji asmenys, o teismui atsisakius įtraukti jį į bylą trečiuoju asmeniu be savarankiškų

⁵⁴ Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose [interaktyvus] [žiūrėta 2008-12-09]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_sln_lt.htm>

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis civ. byloje *Euroimport Rudorfer GmbH v. UAB „Filipolis“*, bylos Nr. 3K-3-81/2004 m., kat. 80; 82; 87.5.1 [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-04]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/4_tpbuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=24177>

⁵⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras, 1 d. Bendros nuostatos, t. 1. / DRIUKAS A., JOKŪBAUSKAS Č., KOVEROVAS P. et al. Vilnius: Justitia, 2004, p. 171 – 172.

reikalavimų, asmuo netenka teisės apginti savo teisės ir teisėtų interesų.⁵⁷ Tokiu atveju galima daryti išvadą, kad teismas, atsisakydamas įtraukti asmenis į bylą kaip trečiuosius asmenis, pažeidžia jų teises. Susiklosčiusią padėtį LAT taisė 2008 metais, apibendrinamas, jog „Įmonės akcininko, nepareiškusio ieškinio dėl bankroto bylos iškėlimo, teisinis ryšys su ginčo dalyku atitinka trečiojo asmens, nepareiškusio savarankiškų reikalavimų, procesinį statusą.

Nei Įmonių bankroto įstatyme, nei Civilinio proceso kodekse nėra imperatyvaus draudimo bankrutuojančios įmonės akcininkus įtraukti į bankroto bylą trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, tačiau, atsižvelgdamas į bankroto teisinių santykių ir iš jų kylančių teisminių ginčų specifiką, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas formuoja praktiką, kad pagal bendrąją taisyklę bankrutuojančios įmonės akcininkai nėra įtraukiami trečiaisiais asmenimis į bankroto bylą (*Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. vasario 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-282/2002; 2003 m. balandžio 23 d. nutartis, civilinėje byloje Nr. 3K-3-527/2003 ir kt.*).

Kartu pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje bankrutuojančios įmonės akcininkų galimybė įstoti į bankroto bylą trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, nėra absoliučiai paneigta. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išplėstinė teisėjų kolegija 2005 m. gegužės 19 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-7-260 pripažino banko akcininkų teisę būti įtrauktais į bankroto bylą trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, ir jų galimybę įgyvendinti procesines trečiųjų asmenų teises bankroto byloje, tarp jų – ir teisę paduoti atskirąjį skundą dėl teismo nutarties iškelti bankroto bylą.

Aptartų įstatyminių ir teismų praktikos nuostatų pagrindu darytina išvada, kad bankrutuojančios įmonės akcininkai atskirais atvejais gali dalyvauti bankroto byloje trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, statusu.⁵⁸

Iš to, kas buvo pasakyta, galima daryti išvadą, jog akcininkai visas ABĮ jiems suteiktas teises turi iki bankroto bylos iškėlimo. Iškėlus bankroto bylą, akcininkai savo teisių (nustatytų ABĮ) netenka, išlaikydami tik teisę gauti likviduojamos bendrovės turto dalį, jei bendrovę likviduojant lieka pakankamai turto, kurį būtų galima padalinti visiems akcininkams.

⁵⁷ Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. liepos 3 d. nutartis civ. byloje *K. Vilys v. Kamajų ŽUB*, bylos Nr. 3K-3-1042/2002 m., kat. 87.5.2 [interaktyvus] [žiūrėta 2008-11-04]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=9191>

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 8 d. nutartis civ. byloje *E. D. B. v. UAB „Žaibo ratas“*, bylos 3K-3-228/2008, kat. 95.6.1, 95.6.2, 126.8 (S) [interaktyvus] [žiūrėta 2008-12-09]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=32903>

Bankrotas glaudžiai susijęs su viešuoju interesu. „Viešasis interesas socialiniu požiūriu yra konstitucinė vertybė⁵⁹, „savarankiškas teisminės gynybos ir teisinės apsaugos dalykas⁶⁰. Valstybė, vykdydama savo funkcijas, yra konstituciškai įpareigota užtikrinti ir tenkinti viešąjį interesą⁶¹. „Viešuoju interesu laikytinas ne bet koks teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, o tik toks, kuris atspindi ir išreiškia pamatines visuomenės vertybes, kurias įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija; tai *inter alia* visuomenės atvirumas ir darna, teisingumas, asmens teisės ir laisvės, viešpatavimas ir kt. Tai toks visuomenės ar jos dalies interesas, kurį valstybė, vykdydama savo funkcijas, yra konstituciškai įpareigota užtikrinti ir tenkinti, *inter alia* per teismus, pagal savo kompetenciją sprendžiančius bylas.“⁶² Taigi akcininkų teisės taip pat turi būti saugomos bei ginamos kiek galima labiau, o tai nesiderina su LAT pozicija dėl akcininkų teisių (nustatytų ABI) susiaurinimu iki galimybės gauti tik likviduojamos įmonės turta, jei jo lieka. Vien tai, kad akcininkai išlaiko daugiau ar mažiau turtinę teisę reikštų, kad jie gali šią teisę visaip kaip ginti. Jie turi teisę gauti bei rinkti informaciją (- tai viena iš Konstitucinių teisių piliečiams, tarnaujanti kaip akcininkų teisių gynybos garantija) apie bankroto administratoriaus vykdomą veiklą, visus bankroto procesus. Tai reiškia, kad akcininkai taip pat gali dalyvauti ir kreditorių susirinkimuose, juose pateikti klausimus bei „teikti teismui paaiškinimus bankroto bylos iškėlimo klausimu (IBĮ 9 str. 2 d. 2 p.), o bendrovės savininkas, turintis daugiau kaip 10 procentų balsavimo teisę suteikiančių akcijų (IBĮ 2 str. 9 d.), pagal IBĮ 31 straipsnio 6 punktą, turi teisę gauti turta, likusį atsiskaičius su kreditoriais likviduojant bankrutavusią bendrovę.“⁶³ Akcininkų interesas susijęs su tuo, kad įmonės turto liktų ir likvidavus įmonę dėl bankroto. Tokiu atveju bankroto administratoriui ar kreditoriams padarius kokią nors žalą įmonei (vadinasi ir akcininkams), akcininkai gali kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo. Tokiu atveju teismas taikydamas CK 1.138 str. nustatytus gynybos būdus tinkamai, teisingai pasirūpina akcininkų teisėmis. Bankroto administratoriui tinkamai suorganizavus įmonės gamybinius ar kitus veiklos procesus ir atitinkamai gavus pelno, iš kurio būtų galima patenkinti kreditorių interesus, atlyginti bankroto administratoriui administravimo išlaidas, galbūt įmonėje dar liktų turto, į kurį akcininkai galėtų pretenduoti.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 40-977.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 102-3957.

⁶¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 30, 29-938.

⁶² *Cit. op.* 60.

⁶³ Lietuvos Apeliacinio teismo 2007 m. rugsėjo 27 d. nutartis civ. byloje E. B. v. BUAB „Žaibo ratas“ Nr. 2-610/2007 <<http://www.infollex.lt/praktika/tekstas.asp?id=81056&org=0&prn=1>> Prisijungimo laikas: 2008-10-22.

Bankrutuojančios įmonės akcininkai, jei jie nepareiškė ieškinio dėl bankroto bylos iškėlimo, taip pat turi teisę dalyvauti bankroto byloje trečiųjų asmenų, nepareiškiančių savarankiškų reikalavimų, statusu. Į teismą dėl administratoriaus veiklos, sprendimų kreipiasi kreditoriai, tačiau kreditoriai nesirūpina įmonės – skolininkės akcininkų interesais. Jei įmonės – skolininkės akcininkai dažniausiai negali pareikšti ieškinio teisme, negali dalyvauti kreditorių susirinkimuose, negauna informacijos apie bankroto procesą, reiškia, kad akcininkai negali tinkamai apginti savo teises ir pasirūpinti savo interesais.

Kreiptis į teismą dėl teisių pripažinimo akcininkui nebereikia, teismas jau išsakė savo poziciją, suformavo teismų praktika ne akcininkų naudai. Akcininkams belieka naudotis kitais teisių gynimo būdais.

2.2. Siūlymas pradėti įmonei neteisminę bankroto procedūrą kaip akcininkų teisių gynimo būdas

Iš tiesų svarbu „nemokią (bankrutuojančią įmonę laiku likviduoti, kadangi, delsiant, „vegetuojanti“ (tai yra nevykdanti jokios veiklos, didėjant finansiniams įsipareigojimams) įmonė gali tik dar labiau didinti beviltiškus įsiskolinimus. Be to, tikėtina, kad tokios įmonės turto vertė mažės, tai yra turtas gali būti nesaugomas, niokojamas, įvairios vagystės, pokyčiai turto rinkose, turto nusidėvėjimas ir t. t. Šios priežastys mažins atsiskaitymo su kreditoriais ir kitais rinkos dalyviais galimybes, taip pat esamų kreditorių skaičius gali tik dar labiau padidėti, o įmonei priklausantis turtas praras vertę.“⁶⁴ Įmonės savininkai (akcininkai) turi įvertinti situaciją ir, atsižvelgę į visas aplinkybes, priimti vienokį ar kitokį sprendimą.

Reikia atkreipti dėmesį, kad įmonės likvidavimas galimas tiek dėl bankroto, tiek ne bankroto atveju - kai įmonė nevykdo jokios veiklos, neatnaujina duomenų, nepateikia metinės finansinės atskaitomybės dokumentų ir t. t. Pastaruoju atveju likvidavimo procesas vyksta CK nustatyta tvarka, nuspręsti likviduoti įmonę gali akcininkų susirinkimas. Teismui pripažinus įmonę bankrutavusia, ji likviduojama. Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad jeigu įmonės nemokumas išaiškėja tuo metu, kai ji likviduojama įmonių veiklą reglamentuojančių kitų įstatymų nustatyta tvarka, ir įmonės likvidatorius privalomai pateikia pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei. „Neteisminė

⁶⁴ GRIGARAVIČIUS S. Įmonių nemokumo diagnostika ir jų pertvarkymo sprendimai. Mokojoji medžiaga. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2003, p. 51.

bankroto procedūra šiuo atveju negalima. Nors įstatymas nereglementuoja, kokius dokumentus likvidatorius turi teismui pateikti, tačiau savaime suprantama, jog turi būti pateikiami dokumentai, patvirtinantys įmonės likvidavimo eigą, likvidatoriaus statusą, įmonės nemokumą, kreditorius bei debitorius, jų reikalavimų apimtis, ir kiti duomenys, galintys būti svarbūs bankroto bylai. Tokia išvada grindžiama įstatymo keliamais reikalavimais kitiems subjektams⁶⁵.

„Jei įmonė negali ir negalės atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais), įmonės vadovas, savininkas (savininkai), numatę siekti kreditorių sutikimo, kad bankroto procesas vyktų ne teismo tvarka, siūlymą bankroto procedūras vykdyti ne teismo tvarka privalo pranešti raštu kiekvienam kreditoriui, kartu nurodydami kreditorių susirinkimo datą ir vietą.“⁶⁶

Neteisminis bankroto procesas įmonei gali būti labai naudingas, nes įvertinus įmonių veiklos rezultatus, eliminuojant dalį sąnaudų tikėtina įtikinti kreditorius sutikti sumažinti nemokiai įmonei palūkanas arba visiškai atleisti įmonę nuo palūkanų, delspinigių mokėjimo. Tai įmanoma tuo atveju, jeigu tęsiamos verslo vertė bus didesnė už įmonės likvidavimo vertę.

Verta atkreipti dėmesį ir į užsienio šalių praktiką. JAV ir Japonijos įstatymų leidybai būdingas jos kryptingumas bankrutavusių įmonių funkcijoms atkurti, remti jų pastangas, rehabilitacijos keliu sureguliuojant kreditorių interesus. Apskritai, bankroto institutas JAV, Japonijoje ir Prancūzijoje, galėtų būti kvalifikuotas kaip radikaliai palaikantis skolininkus, ko negalima pasakyti apie šiuolaikinės Britanijos ir Rusijos įstatymus.⁶⁷ Galima pažymėti, jog JAV nuo 1979 m. veikiantis įstatymas numato ištiesą eilę procesinių galimybių sureguliuoti ginčus tarp kreditorių ir skolininkų. Jo leitmotyvu yra ne firmos likvidavimas, bet suteikimas galimybių krizinėje situacijoje atsiradusiai vadybai reabilituotis, ištaisyti klaidas, kompensuoti ir įvykdyti praleistus išsiskolinimus.

Prancūzijoje įstatymų dėl nemokumo leidimo istorija paprastai siejama su Napoleonu, kai 1807 m. buvo nustatytos baudžiamosios atsakomybės priemonės skolininkams. Taip pat buvo padaryti šio įstatymo svarbūs pakeitimai. Šiuo metu galiojantis įstatymas savo prigimtimi yra nukreiptas apsaugoti firmas bei išsaugoti darbo

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. gruodžio 21 d. Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga, Nr. A2-16 [interaktyvus] [žiūrėta 2008-12-09]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/4_tpbuileteniai/senos/nutartis.aspx?id=26362>

⁶⁶ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010 (su pakeitimais ir papildymais), 12 str. 1 d.

⁶⁷ КОРОЛЬКОВА Е. М., АНДРЮЩЕНКО В. А. *Основные тенденции и проблемы развития института несостоятельности в России. Монография.* – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2006, с. 9.

vietas. Įstatyme akcentuojamas šešių mėnesių krizinės įmonės stebėjimo laikas, po kurio seka išspėjimas, kad įmonei gresia reorganizacija arba likvidacija. Numatoma viena iš geriausių bankroto alternatyvų – atiduoti įmonę nuomotis tiems, kas gali ją prikelti, „įpūsti naują jėgą“ arba, kol įmonė dar nėra visiškai subankrutavusi, parduoti gamybinio potencialo išnaudojimui. Nustatant įmonei bankrotą Prancūzijoje, svarbi įmonės darbuotojų kolektyvo atstovo nuomonė.

Vengrijoje, iki pareiškimo padavimo momento, skolininkas nėra teisiškai subankrutavęs, todėl nei kreditoriai, nei administratorius negali kištis, negali užšaldyti skolininko turto. Taigi skolininkas gali ir toliau operuoti savo turtu, ir per klaidą ar tyčia kenkti kreditoriams, iki likvidavimo nepalikti jokio vertingo turto, gauti naują paskolą. Bankroto procesas prasideda, kai skolos gavėjas nepajėgia grąžinti skolos. Firmos bankrotą gali kontroliuoti patys savininkai ir vadovai tai susiję ir su jų atsakomybe prieš įstatymą. Įmonės savininkai turi alternatyvius būdus: arba atkuria įmonės mokumą didindami įmonės kapitalą, arba kviečia kreditorių susirinkimą ir pradeda derybas su jais, kol dar nepradėtas teismo procesas.⁶⁸

Tarpvalstybinių bankroto bylų klausimas dėl ekonomikos globalizacijos gali būti labai problemiškas, kadangi bankroto reglamentavimas įvairiose šalyse skirtingas. Nuo 2002 m. gegužės 31 d. galioja Europos Sąjungos (toliau – ES) Tarybos reglamentas dėl bankroto bylų, šio reglamento dalis nuo 2004 m. gegužės 1 d. perkelta ir į Estijos teisinę sistemą. Po reglamento įsigaliojimo, keturiolikoje valstybių narių jis taikomas 52 rūšių nemokumo procedūroms, 58 skirtingus asmenis įgalioja atlikti įvairius veiksmus, vykdant bankroto procedūras.⁶⁹

Bankroto byloms, nemokių įmonių ar kitų juridinių asmenų likvidavimui reguliuoti trisdešimt metų buvo tobulinama Europos Bendrijos Konvencija dėl nemokumo procedūrų, bet Konvencija, atėjus laikui neįsigaliojo. Praėjus keleriems metams ši Konvencija buvo inkorporuota į Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų (toliau – Reglamentas). Šis reglamentas buvo priimtas 2000 m. gegužės 29 d. (įsigaliojo 2002 m. gegužės 31 dieną) pagal EB sutarties 61 straipsnio c punktą ir EB sutarties 67 straipsnio 1 dalį ir privalomas visose ES valstybėse narėse, taikomas tiesiogiai pagal Europos Bendrijos steigimo sutartį. Reglamento keitimas buvo susijęs su naujų valstybių stojimu į ES, su bankroto bei likvidavimo bylomis. Nuo Lietuvos įstojimo

⁶⁸ KOPANYI M. *Bankruptcy Legislation, Enforcement, and Enterprise Restructuring in Transition. Hungary's Ten-year Experiences and Present Challenges. For Discussion Purposes in Connection With: Central Europe/ Basics insolvency workshop.* – Bratislava, 2000, p. 13 - 14.

⁶⁹ VIIMSALU S. Legal Issues related to Cross-border Insolvency Proceedings // *JURIDICA*, VI, 2008, p. 439.

į ES dienos Reglamentas su visais pakeitimais - visa savo apimtimi yra tiesiogiai taikomas ir Lietuvai.

Priimant reglamentą Nr. 1346/2000 nebuvo siekiama sukurti vienodų bankroto procedūrų visoms valstybėms narėms, nes tai yra nepraktiška. Reglamentas nustato tik kolizines normas, apibrėžia, kokios valstybės teisė taikoma pradėtoms bankroto procedūroms (5 - 15 straipsniuose).

Ilgą laiką Vokietijoje santykius tarp kreditorių ir skolininkų reguliavo pirmoji teisinė priemonė - Konkurencijos įstatai, priimti 1877 m. Tačiau po ilgų ir intensyvių reformų, prasidėjusių 1978 m. Vokietijos įstatymų leidėjas sukūrė visiškai naują bankroto įstatymą (*Insolvenzordnung* - bankroto tvarka), priimtą 1994 metų spalio 5 d., įsigaliojusį nuo 1999 m. sausio 1 d. ir šiuo metu laikomu svarbiausiu aktu, reguliuojančiu nemokumo procesą Vokietijoje. Šiame įstatyme daug bankroto procedūros elementų perimta iš JAV egzistavusio Bankroto kodekso. Įstatyme siekta sukurti veiksmingos rinkos kitimo sistemą. Bankroto procese siekiama organizuoti kolektyvinius santykius taip, kad būtų racionalizuota skolininko skola, padidėtų skolininko turto vertė ir visiems būtų dėl to geriau. Vokietijos Bankroto įstatyme įvesta vieninga nemokumo procedūra, kuri skyriasi nuo JAV Bankroto kodekse numatytosios. Vokietijoje teisminės bankroto procedūros skirtos arba kreditorių reikalavimams tenkinti, arba planui, skirtam skolininko mokumui atkurti, patvirtinimui.

Vokietijoje nemokumo procesas siejamas su derybomis pagal vieningą taisyklių rinkinį. Taigi, įsigaliojus šiam įstatymui Vokietijoje galima tik viena nemokumo procedūra, vadinama „vieninteliais vartais“ (*single gateway*), kuri orientuota kuo geriau atstovauti kreditorių interesus. Galiojantis bankroto įstatymas riboja skolininką 21 diena, per kurias jis turi atkurti mokumą, o vėliau privalo pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto.

Įstatymų leidėjas nėra suinteresuotas sužlugdyti įmones, bet priešingai, apsaugoti tiek skolininko, tiek ir kreditoriaus interesus, kad kuo mažiau nuostolių patirtų ieškovai ir pati ekonominė aplinka. Įstatymas reikalauja, kad įmonė turėtų pakankamai turto, iš kurio būtų galima padengti nemokumo proceso dalyvių išlaidas.⁷⁰

Gavus prašymą dėl nemokumo proceso inicijavimo, pirmiausia yra skiriamas ekspertas. Siekiant sumažinti teismų apkrovimą, gavus prašymą pradėti nemokumo procesą, skolininku gali būti pasirinkta vienu iš būdų:

- Paskirti laikiną administratorių;

⁷⁰ КАРЕЛИНА С. А. *Правовое регулирование несостоятельности (банкротства)*. Учебно – практическое пособие. Москва: Зерцало – М, 2002, с. 15.

- Apriboti skolininko teises disponuoti turtu;
- Uždrausti priemonių prieš skolininko turtą ėmimąsi. Pavieniams kreditoriams draudžiama nemokumo proceso metu vykdyti priverstinius išieškojimus iš skolininko turto;

- Laikinas pašto siuntų areštas.⁷¹

Visos skolininko išduotos garantijos atšaukiamos.

Nemokumo procese skiriamas nuolatinis administratorius.

Taip pat ir 2003 metais Lenkijos įstatymų leidėjas iš esmės reformavo nemokumo reglamentavimą. Naujas įstatymas dėl nemokumo ir reorganizavimo priimtas 2003 m. vasario 28 dieną, įsigaliojo 2003 m. spalio 1 d. Jame nustatytos ne tik bankroto normos, bet ir ryšys su Europos Sąjungos teise. Ypatingas dėmesys skirtas išsaugoti verslą gyvybingam skolininkui, gresiant nemokumui.

Lenkijos finansų ministerijos parengtame, vadovaujantis ES direktyvomis bei įvertinus JT parengto Pavyzdinio nemokumo įstatymo nuostatas, teisės akte, reglamentuojantis ne tik įmonės bankroto procesus bei atgaivinimo galimybes, kompleksiskai sprendžiami įmonės nemokumo klausimai, pirmiausiai įvertinant galimybes atkurti įmonės mokumą, o tik tokių galimybių nesant – nemokią įmonę likviduoti.

Skolininkas, jeigu negali sumokėti savo piniginių įsiskolinimų, prisipažįsta nemokiu (kreipiasi nuo nemokumo pradžios per dvi savaites į teismą). Tačiau teismas turi teisę atsisakyti iškelti nemokumo procesą, jeigu skolos nesumokėjimo terminas mažiau nei trys mėnesiai, o įsiskolinimas mažesnis nei 10 procentų skolininko turto balanso suma. Juridinių asmenų nemokumas laikomas momentas, kai esami įsiskolinimai viršija skolininko turto vertę, nepriklausomai nuo to, ar skolininkas reguliariai vykdo savo pareigas. Teismas taip pat gali atsisakyti pradėti nemokumo procesą, jeigu skolininko turto nepakanka proceso išlaidoms padengti.

2007 metų lapkričio 1 d. Latvijos Seimas (Parlamentas) priėmė naują Bankroto įstatymą (įsigaliojo 2008 m. sausio 1 d.), pakeitusį ankstesnį Įstatymą dėl įmonių ir bendrovių bankroto (1996), taikomą bankroto byloms, kurios prasidėjo nuo 2008 m. sausio 1 d. Naujasis įstatymas reglamentuoja bankroto visiems fiziniams ir juridiniams asmenims, išskyrus kredito įstaigas, kurių bankroto bylos bus pagal įstatymą dėl kredito įstaigų veiklos.

⁷¹ *Конкурсные производство. Учебно – практический курс.* Петербург: Петербургский государственный университет, 2006. С. 447.

Skolininko teisinė apsauga Latvijoje pasireiškia skolos termino sustabdymu, kad skolininkas galėtų išvengti nemokumo. Įstatymas numato ir kitų metodų taikymo galimybę.⁷²

Bankroto įstatymas Estijoje pirmą kartą buvo priimtas 1992 metais. Kadangi visuomenė pati savaime yra dinamiška ir pastoviai vystosi, tai ir bankroto įstatymas, kaip dalis visos įstatyminės bazės, kuria reguliuojama visuomenė negali būti statiška. Dar 1992 metais buvo aišku, kad įstatymas turėtų būti keičiamas, atsižvelgiant į įgytą patirtį, teismų praktiką bei kitas aplinkybes. Įstatymas buvo keletą kartų peržiūrėtas, padaryti ir nedideli įstatymo pakeitimai, todėl dabartinė bankroto procedūra Estijoje gali vykti be didelių kliūčių. Šio proceso subjektais laikomi fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie gyvena ar veikia Estijos Respublikoje. Procesas gali būti pradamas tik tiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie nebegali įvykdyti savo piniginių įsipareigojimų, jeigu iškilę sunkumai nėra laikini.⁷³

Peržvelgus trumpai tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių bankroto proceso reglamentavimą, galima daryti išvadą, jog visose šalyse įmonė (skolininkė) daugiau ar mažiau saugoma. Siekiama, kad įmonė atstatytų savo mokumą ir tokiu būdu galėtų patenkinti ne tik savo, bet ir kreditorių interesus. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad atstačius bendrovės mokumą, bendrovė vėl gali vykdyti savo veiklą, o jos savininkai išlaiko jiems įstatymų garantuotas teises (ABĮ suteikiamos turtinės ir neturtinės teisės trumpai buvo aptartos 2.1 skyriuje).

Įmonės gerovė sietina su akcininkų tiek turtinių, tiek neturtinių teisių tinkamu įgyvendinimu. Tačiau tai, kas buvo paminėta, leidžia dar kartą pripažinti, kad bankroto procese labiau saugomos ir ginamos kreditorių teisės bei interesai. Dėl šios priežasties [BĮ] nustatyta akcininkų susirinkimui pareiga inicijuojant neteisminį bankrotą sušaukti kreditorių susirinkimą, kuris ir priima nutarimą vykdyti bankroto procedūras ne teismo tvarka. Kreditorių susirinkimui nusprendus, kad įmonės mokumas negali būti atstatytas, ar dėl kitų priežasčių, kreditorių susirinkimas gali nutarimo vykdyti bankroto procedūras ne teismo tvarka nepriimti. Tokiu atveju dėl bankroto bylos iškėlimo į teismą kreipiasi:

- 1) kreditorius (kreditoriai);
- 2) savininkas (savininkai);
- 3) įmonės administracijos vadovas.

⁷²

<article.BNA_international.new_rules_set_for_temporary_residence_permits.2008.01.01.mantasr[1].pdf> // KAVALNĖ S., MIKUCKIENĖ V., NORKUS R., VELIČKA R. *Bankroto teisė*. Pirmoji knyga. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009.

⁷³ *Cit. op.* 70, c. 508 - 510.

2.3. Kreipimasis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo kaip akcininkų teisių gynimo būdas

„Daugeliu atvejų drausdama savigyną ir sutelkdama savo rankose teisingumo vykdymo monopolį valstybė kartu įpareigojo suteikti asmenims veiksmingas teisinės gynybos priemones. Privatinėje teisėje kiekvienas subjektas pats gina savo teises ir neviršydamas įstatymų nustatytų ribų pasirenka jų gynimo būdus. Materialinių teisinių santykių dalyvių ginčo sprendimą perkėlus į teismą efektyvios teisminės gynybos principas reikalauja suteikti asmenims tam tikras procesines teises, kuriomis naudodamiesi jie galėtų atstovauti savo pozicijai ir įrodinėti savo reikalavimų (atsikirtimų) pagrįstumą. Materialinių teisinių santykių dalyviai yra kreditorius ir skolininkas (CK 6.1 str.), o proceso teisėje šie asmenys tampa byloje dalyvaujančiais asmenimis (CPK 37 str.), turinčiais šiems asmenims būdingas procesines teises ir pareigas (CPK 42 str.). Analizuojant subjektinių teisių gynimą procese pirmiausia reikia nustatyti byloje dalyvaujančių asmenų teises ir pareigas ir šių teisių bei pareigų įgijimo tvarką. Subjektinių teisių gynimas bankroto byloje pasižymi didele specifika, susijusia su byloje dalyvaujančio asmens statuso įgijimu ir su juo susijusiomis teisėmis ir pareigomis.“⁷⁴

Įmonės savininkas (savininkai) į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo kreipiasi gana retai, tai paaiškinama nenoru atsisakyti bendrovės valdymo.

CPK įtvirtintas konstitucinis principas dėl teisės kreiptis gynybos į teismą, taip pat nustatyta, kad teismas imasi nagrinėti civilinę bylą tik pagal suinteresuoto asmens pareiškimą. Į teismą turi kreiptis asmuo (ar jo atstovas), kad būtų apginta jo subjektinė teisė ar įstatymo saugomas interesas. Besikreipiantysis turi įrodyti, kad turi subjektinę teisę, kad ši teisė pažeista bei nurodyti, kaip ši teisė turėtų būti apginta.

ĮBĮ 5 straipsnio 1 dalies 2 punkte bei 8 straipsnyje nustatyta, kad savininkas (savininkai) turi teisę kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, jeigu įmonė negali ir (arba) negalės atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) ir šis (šie) nesikreipė į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo arba įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriui (kreditoriams), kad negali arba neketina vykdyti įsipareigojimų. Akcininkai, kreipdamiesi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, įgyvendina savo teisę į teisminę gynybą (apie šį gynybos būdą jau buvo trumpai kalbėta).

⁷⁴ NORKUS R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika // *Justitia*, 2007, Nr. 2 (64), p. 15.

Savalaikis bankroto bylos iškėlimas apsaugo tiek kreditorių, tiek įmonės – skolininkės akcininkų teises ir interesus, sumažina praradimus. Manoma, kad didesni ekonominiai ir socialiniai pranašumai susikaups, jei bankrotas bus siejamas su tinkama apsauga nuo netinkamo turto naudojimo. Taip pat labai svarbi skolininko rehabilitacija po bankroto režimo. Tuo tarpu kreditoriaus saugumo rodiklių užtikrinimas įstatyme priverčia kreditorius suprasti jų palyginus silpną padėtį skolininko bankroto atveju. Taigi siekiant kreditorių ir skolininkų lygiateisiškumo, galima iškėlus bankroto bylą ištirti sandorius, padarytus iki bankroto iškėlimo bei pritaikyti asmeninę atsakomybę asmenims, kurie dalyvavo korporacinėje vadyboje, už dalį nuostolių, kuriuos patyrė įmonė. Tokius asmenis galima patraukti taip pat baudžiamojon atsakomybėn. Jungtinėse Valstijose, Kanadoje mažai sutinkama vadovo atsakomybė už neteisėtą prekybą, užtraukiančią skolas, kai nėra jokios mokėjimo perspektyvos, tuo tarpu Anglijoje ir Austrijoje vadovo atsakomybė pakankamai aktyvi. Prancūzijoje vadovai yra griežtai baudžiami, tuo tarpu Vokietijoje į tai žiūrima atsargiai. Vis dėlto nėra vienintelio teisingo atsakomybės taikymo sprendimo, tai rodo faktas, kad valstybėse, kur yra nustatyta tokia atsakomybė, ji yra menkai taikoma.⁷⁵

Pareiškime teismui nurodomos priežastys, dėl kurių įmonė kreipiasi, kad būtų iškelta bankroto byla. Prie pareiškimo pridedami įmonės kreditorių ir skolininkų sąrašai, kuriuose nurodomi jų adresai, įsipareigojimų ir skolų sumos, atsiskaitymo terminai, praėjusių finansinių metų ir ataskaitinių finansinių metų laikotarpio iki pareiškimo pateikimo dienos finansinių ataskaitų rinkinys, informacija apie teismuose iškeltas bylas bei išieškojimus ne ginčo tvarka, įkeistą turtą ir kitus įsipareigojimus bei įrodymai, kad Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka įvykdyti šio straipsnio 3 dalyje nustatyti reikalavimai. Teismui gali būti pateikiami ir kiti bankroto bylai svarbūs dokumentai.

Latvijos Įstatymas numatė, kad dėl skolininko nemokumo kreditorius galėjo pateikti bankroto peticiją be apribojimų ieškinio sumai. Šiuo metu bankroto peticija galima, jeigu: 1) vieno ar kelių įsiskolinimų suma viršija 1000 LVL, 2) kreditorius pranešė skolininkui apie savo ketinimą byla dėl nemokumo peticiją ir skolininkas nesumoka savo skolų ar ne prieštaravo reikalavimui. Išimtyms daromos įmonės darbuotojams. Jei darbdavys nesumoka atlyginimo ar žalos už pramoninės avarijos ar su darbu susijusių ligų atlyginimo, arba, nei privalomo socialinio draudimo įmokų per du mėnesius nuo nustatytos mokėjimo datos.⁷⁶

⁷⁵ *Effective Insolvency Systems: Principles and guidelines. World Bank Consultation draft. For discussion purposes in connection with: Central European/ Baltics Insolvency Workshop.* Bratislava, Slovak Republic, 2000. P. 26.

⁷⁶ *Cit. op.* 72.

Atkreipiamas dėmesys ir į tai, kad visada buvo, yra šiandien, ir visada bus skolininkų, kurie bandys manevruoti likusiu turto, kad juo nepasinaudotų kreditoriai. Todėl įstatymų leidėjas kreditoriams, siekiantiems apginti savo interesus, sukuria „legalius ginklus“ - kreiptis dėl bankroto bylos pradėjimo ir t. t.

Procesui „užvesti“ Estijoje užtenka skolininko prisipažinimo nemokiu (prižiūri juridinių asmenų vadovas) arba kreditoriaus pareiškimo dėl nusikalstamos skolininko veiklos konkurso proceso teisės sferoje. Kreditoriai, kurių reikalavimai užtikrinti kreiptis dėl konkurso proceso pradėjimo negali.

Nuo konkurso proceso pradžios visi skolininko įgaliojimai ir teisės pereina teismo paskirtam valdytojui, kuris tampa skolininko įstatyminiu atstovu bei dalyvauja visuose teismo procesuose.⁷⁷

„Nuo bankroto bylos iškėlimo dienos laikoma, kad visi bankrutuojančios įmonės skolų mokėjimo terminai yra pasibaigę. Todėl darytina išvada, kad iki bankroto bylos iškėlimo finansiniai įsipareigojimai, kurių įvykdymo terminas jau pasibaigęs ir kurių dar ne, - negali būti tapatinami. Įstatymo 6 str. nustato, kad kreditorius pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo gali pateikti ne anksčiau, kaip praėjus vienam mėnesiui po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų, taip pat kreditorių ir įmonės sutartyse, kada turėjo būti įvykdytas įmonės įsipareigojimas. Taigi ši norma tiesiogiai nustato, kad teisė kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo atsiranda tik dėl įsipareigojimų, kurių įvykdymo terminas jau pasibaigęs.“⁷⁸ Taigi bendrovė savo įsipareigojimus turi vykdyti tam tikrą laikotarpį, jų neįvykdžius keliama bankroto byla ir akcininkai, kaip jau buvo minėta, nebetenka savo teisių, išskyrus teisę gauti dėl bankroto likviduojamos bendrovės turto dalį, jei bendrovę likviduojant lieka pakankamai turto, kurį būtų galima padalyti visiems akcininkams. Pažymėtina, kad nesikreipiant į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, kai įmonė niekaip negali atstatyti savo mokumo, reikėtų, kad akcininkai negalės įgyvendinti ir tos vienos, jiems liekančios, iškėlus bankroto bylą, teisės.

Vokietijoje teisminės bankroto procedūros skirtos arba kreditorių reikalavimams tenkinti, arba planui, skirtam skolininko mokumui atkurti, patvirtinti. Šis aspektas įpareigoja plačiau žvelgti į bankroto proceso turinį, o būtent, bankroto procesui priskirti ne tik procedūras, vykdomas nemokiam skolininkui ir skirtas proporcingai tenkinti kreditorių reikalavimams, bet ir procedūras, skirtas skolininko mokumui atkurti. Tai

⁷⁷ *Cit. op. 70.*

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. sausio 5 d. nutartis civ. byloje AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ v. UAB „Dama“, bylos Nr. 3K-3-22, 2000 m., kat. 27 // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis: teismų praktika, Nr. 13. Vilnius, 2000, p. 47.

daryti įpareigoja ir Europos Sąjungos Tarybos Reglamento Nr. 1346/2000/EC dėl bankroto bylų nuostatos.

Pagal reglamento Nr. 1346/2000 1 straipsnio 1 dalį, „reglamentas taikomas kolektyvinio bankroto byloms, susijusioms su skolininko daliniu ar visišku teisės į turta netekimu bei likvidatoriaus paskyrimu.“⁷⁹ Šiame reglamente įtvirtinta taisyklė, kad bankroto byloms ir jo padariniams taikoma valstybės narės, kurioje iškelta bankroto byla, teisė toje šalyje, kur yra bendrovės interesų centras. Čia keliamą pagrindinę bankroto byla. Siekiant apsaugoti įvairius interesus, leidžiama lygiagrečiai su pagrindinėmis iškelti šalutines bylas ir nagrinėti jas kartu.

„Kreditorių reikalavimai dėl naujų bylų iškėlimo turi būti sprendžiami pagal *lex concursus*, kuri dažniausiai įtvirtina specialias bankroto procedūros taisykles, nesuteikiančias kreditoriui teisės teisme reikalauti, kad asmuo, kuriam iškelta bankroto byla, atskirai patenkintų jo reikalavimus.“⁸⁰ „Reglamento įtvirtintoje valstybių narių teismų jurisdikcijos nustatymo sistemoje kiekvienam skolininkui, kuris yra atskiras juridinis subjektas, atskirai nustatomas jurisdikciją turintis teismas. Reglamentui yra būdinga pagrindinių interesų vietos sąvoka. Taigi ji turi savarankišką reikšmę ir todėl turi būti aiškinama vienodai, nesvarbu, kokie yra nacionalinės teisės aktai.“⁸¹

„Prieš iškeliant pagrindinę bankroto bylą teisė prašyti iškelti bankroto bylą valstybėje narėje, kurioje yra skolininko įmonė, turėtų būti suteikta tik vietiniams kreditoriams ir vietinės įmonės kreditoriams, arba iškelti bylą turėtų būti leidžiama tik tais atvejais, kaip pagal valstybės narės, kurioje yra skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta teisė pagrindinė byla negali būti iškelta. Šis apribojimas taikomas siekiant užtikrinti kad dėl teritorinių bankroto bylų iškėlimo prieš iškeliant pagrindines bankroto bylas turėtų būti kreipiamasi tik būtiniausiais atvejais.“⁸² Skolininkas gali turėti tik vieną pagrindinių turtinių interesų buvimo vietą, tai reiškia, kad ir bankroto byla gali būti iškelta jam tik viena (Reglamento 16 str. 1 d.). „Taikomas prioriteto principas, pagal kurį vienoje valstybėje narėje iškelta bankroto byla eliminuoja kitos pagrindinės bankroto bylos iškėlimo galimybę to paties skolininko atžvilgiu“⁸³.“ Jeigu valstybėje narėje skolininko įmonės nėra ar kai, atsižvelgiant į skolininko procesinį veiksnumą, negali būti

⁷⁹ ES Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų 2000 m. gegužės 29 d. L160/1 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-09-11]. Prieiga per internetą: <www.europa.eu.int>

⁸⁰ Teisingumo Teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas byloje *EB Komisija v. AMI Semiconductor Belgium BVB and Others* (C-294/02 ECR I-2175,2005).

⁸¹ Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. prejudicinis sprendimas byloje *Eurofood* (C-341/04 OLC 143, p. 11).

⁸² *Ibid.*

⁸³ SMID D. *Deutsches und Europaisches Internationales Insolvenzrecht. Kommentar.* Stuttgart: W. Kohlhammer GmbH, 2004, p. 43. // KAVALNĖ S., MIKUCKIENĖ V., NORKUS R., VELICKA R. *Bankroto teisė.* Pirmoji knyga. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009.

iškelta bankroto byla, šioje valstybėje esantį skolininko turtą apims pagrindinė bankroto byla ir jai taikytina teisė. Tokiu būdu yra saugomi skolininko akcininkų interesai. Kaip nurodė Europos Teisingumo Teismas (toliau – ETT) *Eurofood IFSC Ltd* byloje, Bendrijos teisėje pripažįstamas bendrasis principas, kad visi asmenys turi teisę į teisingą teismo procesą. Valstybė narė gali atsisakyti pripažinti kitoje valstybėje narėje iškeltą bankroto bylą, jei sprendimas ją iškelti buvo priimtas akivaizdžiai pažeidžiant susijusio su ta byla asmens pagrindinę teisę būti išklaustytam. Toks sprendimas gali būti taikomas, atsižvelgiant į individualias bylos aplinkybes, į prašomo pripažinti sprendimo turinį, visam ar daliai sprendimo.

Vokietijoje teisminės bankroto procedūros skirtos arba kreditorių reikalavimams tenkinti, arba planui, skirtam skolininko mokumui atkurti, patvirtinti. Šis aspektas įpareigoja plačiau žvelgti į bankroto proceso turinį, o būtent, bankroto procesui priskirti ne tik procedūras, vykdomas nemokiam skolininkui ir skirtas proporcingai tenkinti kreditorių reikalavimams, bet ir procedūras, skirtas skolininko mokumui atkurti. Tai daryti įpareigoja ir Reglamento nuostatos.

„2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų 3 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad valstybės narės, kurios teritorijoje yra skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta tuo metu, kai skolininkas pateikia prašymą iškelti bankroto bylą, teismas išlaiko jurisdikciją pradėti minėtą procedūrą, kai šis skolininkas po prašymo pateikimo, bet prieš pradėdamas nagrinėti bylą perkelia savo pradinių turtinių interesų vietą į valstybės narės teritoriją.“⁸⁴

Iškeliant šalutinę bankroto bylą, skolininko nemokumas nebėra svarstomas (Reglamento 27 str.). Taigi teismas, kuriam paduotas pareiškimas dėl šalutinės bankroto bylos iškėlimo, savo tyrimą turi apriboti tuo, ar skolininko veikla toje valstybėje narėje atitinka reglamento pateikiamus įmonės požymius. Šalutinėms byloms turi būti taikoma valstybės narės, kurios teritorijoje iškelta šalutinė bankroto byla, teisė (Reglamento 28 str.), todėl ši teisė ir nustato skolininkus, kuriems gali būti keliama bankroto byla. Šalutinė bankroto byla priklauso nuo pagrindinės.

Reglamente nustatyta, kad sprendimas iškelti bankroto yra valstybės narės teismo, dėl to klausimo gavusio pareiškimą pagrįstą skolininkės nemokumu ir susijusį su minėto Reglamento A priede numatytos bylos iškėlimu, priimtas sprendimas, kai šis sprendimas apima skolininko teisės į turtą atėmimą ir likvidatoriaus pakyrimą. Šis teisės į turtą atėmimas reiškia, kad įmonė - skolininkė netenka teisės valdyti savo turtą. Nemokumo

⁸⁴ Teisingumo Teismo 2006 m. sausio 17 d. prejudicinis sprendimas *Staubitz-Schreiber* byloje (C-1/04, rink. 2006, p. I-701).

konstatavimo kriterijai, bankroto bylos kėlimo pagrindai yra konkrečios valstybės reguliavimo dalykas.

„Likvidatorius yra atsakingas gauti ir realizuoti turtą, nustatant skolas ir paskirstyti dividendus. Po administravimo išlaidų, likvidatorius privalo mokėti lengvatas kreditoriams, tada įprastines kreditoriams, tada atidedamas kreditoriams, bet perteklius turi būti išmokėtas nariams. Kai visas turtas buvo gautas į įsipareigojimų nustatytas ir paskirstymo užpildytas likvidavimo procesas yra baigtas. Baigiamajame akte yra likviduojama įmonė, kuri nutraukia savo teisinę egzistavimą.“⁸⁵

Įmonei tapus nemokia ir teismui (ar įmonės kreditoriams ne teismo procese) pripažinus šią įmonės būseną, bendrovei apribojamos galimybės disponuoti savo turtu, sudaryti naujus sandorius bei priimti naujus įsipareigojimus, tačiau neatima galimybės gauti informaciją apie įmonės būklę, vykstančius procesus, kreiptis į teismą dėl žalos įmonei padarymą.

Taigi bankrutuojanti bendrovė gali būti tik likviduojama dėl bankroto, Lietuvoje galiojantys įstatymai nenumato kitos bankroto bylos pabaigos.

2.4. Galimybė sudaryti sandorius susijusius su įmonės restruktūrizavimu kaip akcininkų teisių gynimo būdas

Lietuvoje pirmasis ĮBĮ buvo priimtas 1992 metais, tačiau jis buvo netobulas ir 1997 m. birželio 17 d. buvo priimtas naujas ĮBĮ. Šioje įstatymo redakcijoje jau buvo įtvirtinta imperatyvi įmonės vadovo pareiga pranešti apie įmonės nemokumą ir kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, taip pat buvo nustatyta sanavimo procedūra. Sanavimo (sanacija [lot. *sanatio* – gydymas] ekonominėmis priemonėmis, kuriomis stengiamasi pagerinti įmonių ir bankų finansinę padėtį⁸⁶) procedūrą ar restruktūrizavimą įmonei siūloma taikyti iki bankroto bylos įmonei iškėlimo.

Sanavimas – tai rehabilitacija - sprendimas dėl nemokumo būklės. Sanavimo metu nustatomos teisinės priemonės, siekiant išvengti galimo bankroto bei atkurti mokumą ir patenkinti teisėtus kreditorių interesus.

LAT išaiškino, kad teismui iškėlus bankroto bylą, įmonės valdymo organai netenka savo įgaliojimų, tačiau įmonei įgyjant bankrutuojančios įmonės statusą (ĮBĮ 14 straipsnio

⁸⁵ GOODE R. *Commercial law. Third edition. Engln, Penguin Books, 2004, p. 837.*

⁸⁶ Tarptautinių žodžių žodynas. Antra pataisyta laida. / Ats. red. KINDERYS A. Vilnius: Alma littera, 2003, p. 658.

6 dalis), įmonės valdymo organas, turintis teisę priimti nutarimą įmonę reorganizuoti arba likviduoti, gali priimti nutarimus ir dėl įmonės sanavimo (įsitikinęs jo ekonominiu efektyvumu, t. y. kad bus atkurtas įmonės mokumas). AB „Marijampolės cukrus“ kreditoriai pritarė AB „Marijampolės cukrus“ akcininkų susirinkimo parengtam sanavimo projektui nutarimu ir tuo pačiu nutarimu buvo pavesta kreditorių komitetui suderinti su Sanavimo tvarkos nuostatomis. Galiojusio ĮBĮ 27 straipsnyje šio klausimo sprendimas kaip tik ir priklausė kreditorių susirinkimo kompetencijai. „Pagal Įmonių bankroto įstatymo 27 straipsnio 9 punktą teisė siūlyti teismui tvirtinti įmonės sanavimo projektą ir šio projekto pakeitimus priklauso ne bankrutuojančios įmonės visuotiniam akcininkų susirinkimui, o bankrutuojančios įmonės kreditorių susirinkimui“⁸⁷ – pažymėjo LAT. Be to, teismas atkreipė dėmesį, kad „įstatymas nereikalauja, kad nuolaidas suteiktų visi kreditoriai. Sanavimo projekte numatomos nuolaidos turi būti pakankamos, kad būtų atstatytas įmonės mokumas. Nuolaidos gali būti ir nereikalingos, jeigu sanuotojas gali pats išspręsti bankrutuojančios įmonės finansines problemas ir tai suderina su kreditoriais.“⁸⁸ Kreditorių suteikiamos nuolaidos bankrutuojančiai įmonei turi būti nurodytos įmonės sanavimo projekte, jame taip pat turi būti pateiktos įmonės sanavimo garantijos, kad sanavimo projekte numatytos prievolės bus įvykdytos. „Pagal 1997 m. birželio 17 d. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 32 straipsnio 5 dalies nuostatas bankrutuojančios įmonės sanavimo projektą svarsto kreditorių susirinkimas ir pritaria jam, jeigu pripažįsta, kad įgyvendinus pateiktą projektą bus atkurtas įmonės mokumas. Tiek paminėtoje Įmonių bankroto įstatymo normoje, tiek ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 3 d. nutarimu Nr. 962 patvirtintos „Bankrutuojančių įmonių sanavimo organizavimo tvarkos ir reikalavimų sanavimo projektui“ 26 punkte nurodyta, jog nutarimas dėl pritarimo įmonės sanavimo projektui yra teisėtas, jeigu už jį balsuoja kreditoriai, turintys ne mažiau kaip 2/3 visų kreditorių patvirtintų reikalavimų sumos. Nekyla abejonų, kad tokia pati tvarka taikytina ir tvirtinant bankrutuojančios įmonės sanavimo projekto pakeitimus ar papildymus.

Iš pateikto į bylą AB „Marijampolės cukrus“ kreditorių susirinkimo posėdžio protokolo matyti, kad 2000 m. gruodžio 6 d. įvykusiame kreditorių susirinkime, kuriame buvo svarstomi sanavimo projekto pakeitimai, iš viso dalyvavo 89,52 procento nuo visų patvirtintų kreditorių reikalavimų sumos turintys kreditoriai. Už pateiktus sanavimo projekto pakeitimus balsavo 80,3 procento dalyvaujančių kreditorių, o tai prilygsta 71,9

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. vasario 9 d. nutartis civ. byloje „Danisco Seed A/S“ v. UAB „Marijampolės cukrus“, bylos Nr. 3K-3-226/2000 m., kat. 30 [interaktyvus] [žiūrėta 2008-12-09]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/4_tpbuuletieniai/senos/nutartis.aspx?id=18236>

⁸⁸ *Ibid.*

procento nuo visų patvirtintų kreditorių reikalavimų sumos, t. y. ženkliai daugiau, negu įstatymo reikalaujama 2/3 dauguma. Tokiu būdu kreditorių susirinkimo nutarimas, kuriuo patvirtinti sanavimo projekto pakeitimai, yra teisėtas ir pagal Įmonių bankroto įstatymo 28 straipsnio 4 punktą yra privalomas visiems kreditoriams.“⁸⁹

„Teismai konstatavo, kad sanavimo projektas atitinka minėto straipsnio reikalavimus, šiam įstatymui neprieštaruoja, įgyvendinus pateiktą sanavimo projektą bus atkurtas įmonės mokumas. Lietuvos Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 3 d. nutarimu Nr.962 patvirtinta Bankrutuojančių įmonių sanavimo organizavimo tvarka ir reikalavimai sanavimo projektui yra poįstatyminis teisės aktas, kurio nuostatos negali būti viršesnės už Įmonių bankroto įstatymo nuostatas. Be to, Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 3 d. nutarime Nr. 962 pasakyta, kad iki šio nutarimo įsigaliojimo priimti kreditorių susirinkimo nutarimai dėl įmonių sanavimo, neprieštaraujantys įstatymui, gali būti nekeičiami ir įgyvendinami. Kaip jau buvo minėta, kreditorių susirinkimas ėmėsi priemonių suderinti sanavimo projektą su Sanavimo tvarkos nuostatomis. Tvirtinant sanavimo projektą, įstatymo reikalavimai nebuvo pažeisti.“⁹⁰

Vėliau įmonių sanavimo procedūros buvo visiškai atsisakyta. Įmonių restruktūrizavimą reglamentuojančios normos buvo perkeltos į ĮRĮ.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime dėl įmonių pripažinimo nemokiomis ir pagrindinių procedūrų, susijusių su Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo įgyvendinimu, vykdymo tvarkos⁹¹ nustatyta, kad nesugebančioms vykdyti finansinių įsipareigojimų bei siekiančioms išvengti bankroto įmonėms sanuoti gali būti naudojamos valstybės, taip pat kitų Lietuvos Respublikos ir užsienio juridinių bei fizinių asmenų lėšos. Šios įmonės turi parengti ir pateikti Ekonomikos ministerijai įmonės ūkinės-finansinės veiklos projektą (verslo planą), kuriame visų pirma nurodo priežastis, dėl kurių susidarė tokia būklė, ir konkrečius veiksmus, kurių jos ėmėsi ir numato imtis, kad užtikrintų įmonės funkcionavimą ir finansinių įsipareigojimų vykdymą. Taip pat įmonės turi pagrįsti sanavimo būtinumą ir įrodyti, kad yra pasirengusios savarankiškai įgyvendinti parengtą nurodytąjį projektą.

Įmonės sprendimas siekti sanavimo bei parengtas verslo planas turi būti suderinti su kreditoriais ir jų pasirašyti. Pritarusių šiam projektui kreditorių reikalavimų suma vertine

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 8 d. nutartis civ. byloje „Danisco Seed A/S“ v. UAB „Marijampolės cukrus“, bylos Nr. 3K-7-1257/2001 m., kat. 125.2 [interaktyvus] [žiūrėta 2008-12-09]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=12014>

⁹⁰ Cit. op. 87. [žiūrėta 2008-12-09]. Prieiga per internetą: <http://www.lat.lt/4_tpbiuleteniai/senos/nutartis.aspx?id=25631>

⁹¹ Valstybės žinios, 1993, Nr. 14-365 (su pakeitimais ir papildymais).

išraiška turi sudaryti daugiau kaip pusę visų kreditorių pateiktų reikalavimų sumos, neskaitant reikalavimų tų kreditorių, kurie nedalyvavo kreditorių susirinkime be svarbių priežasčių (neturėdami teismo arba kreditorių pripažintų nedalyvavimą pateisinančių dokumentų).

Sanavimas galimas ir įmonei iškėlus bankroto bylą. Visus įsipareigojimus prisiima sanavimo dalyviai. Baigus įmonės sanavimą, jį vykdę asmenys įgyja nuosavybės teisę į įmonės turto dalį (jis negali būti atskirtas nuo įmonės), įdėtą į įmonę sanavimo metu.

Sanavimo metu bankrutuojančios valstybinės ar valstybinės akcinės įmonės steigėjas, įmonės savininkas (savininkai), bet kuris iš kreditorių arba darbuotojų kolektyvas gali pateikti teismui pareiškimą dėl neefektyvaus sanavimo vykdymo, taip pat sanavimo dalyvių veiksmų, pažeidžiančių steigėjo, savininko (savininkų), kreditorių arba darbuotojų kolektyvo interesus. Šiuos pareiškimus nagrinėja teismas ir priima atitinkamą sprendimą.

Dažniausiai bankroto procedūros taikomos nemokioms įmonėms, kai šioms nelieka realių galimybių atsiskaityti su kreditoriais, atstatyti mokumą, išlaikyti esamas veiklos apimtis, galinčias padengti išlaidas.

Vis dėlto reikia atkreipti dėmesį tai, kad tinkamu laiku identifikavus finansinius sunkumus, tinkamo sprendimo dėl įmonės tolesnės veiklos ir statuso priėmimas, nematant tolesnių perspektyvų sprendimo dėl likvidavimo priėmimas, gali padėti įmonei susidoroti su sunkumais ir atstatyti įmonės mokumą, išsaugoti darbo vietas. Tai patvirtina ir Didžiosios Britanijos, JAV, Suomijos Švedijos, Vokietijos patirtis.

Jeigu įmonė susidūrė tik su laikiniais sunkumais, dar yra galimybė išsaugoti bendrovę, reikia stengtis išvengti nepageidaujamų ekonominių, socialinių padarinių įmonėms vykdant restruktūrizavimą. „Įmonių išsaugojimas reiškia, kad neprarandamos darbo vietos, išsaugomi mokesčių mokėtojai, akcininkai gali atstatyti Beverčių (ar nuvertėjusių) akcijų vertę, valstybė išvengia socialinių draudimo išmokų bedarbių pašalpoms mokėjimo ir t. t.

Užsienio šalių patirtis rodo, kad kuo anksčiau pradėdamos įmonės, turinčios finansinių sunkumų, „gaivinimo“ procedūros, tuo didesnės galimybės išsaugoti šią įmonę, jos turta, verslo ryšius, darbo vietas. Ir atvirkščiai, kai įmonė tampa beviltiškai nemoki, įmonės „gaivinimo“ procedūros retai būna veiksmingos.“⁹²

Vienas iš įmonės gaivinimo būdų, reglamentuojamų ir dabar Lietuvoje – įmonės restruktūrizavimas. „Įmonės restruktūrizavimo procesas gali būti pradėtas, jeigu:

⁹² BIVAINIS J., JAKŠTAS V., KUBILIS S. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo komentaras // *Verslo ir komercinė teisė*, 2002, Nr. 2 – 3, p. 156.

1) įmonė neatsiskaito su kreditoriumi (kreditoriais) daugiau kaip tris mėnesius po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų, taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditoriaus (kreditorių) raštiško reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas;

2) įmonė nėra nutraukusi ūkinės komercinės veiklos;

3) įmonei neiškelta bankroto byla ar nepradėtas bankroto procesas ne teismo tvarka.⁹³

Įmonės restruktūrizavimu siekiama išvengti bankroto proceso, todėl įmonė, nevykdanti ūkinės komercinės veiklos, turinčios finansinių sunkumų nerestruktūrizuojama.

„Analizuojant nemokių įmonių pertvarkymo procesus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad įmonių bankroto, restruktūrizavimo procedūros didina taip neefektyvios veiklos kaštus. Į šį įmonių bankroto procedūrų neigiamą aspektą vieni pirmųjų atkreipė dėmesį Altman ir Vanderhoof.“⁹⁴

Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatyme (toliau – [RI]) nustatyta, kad siūlymą restruktūrizuoti įmonę jos vadovui raštu gali pateikti kreditorius (kreditoriai). Įmonės vadovas, gavęs kreditoriaus (kreditorių) siūlymą ir įmonės dalyvių susirinkimo sprendimą, o valstybės ar savivaldybės įmonės vadovas – kreditoriaus (kreditorių) siūlymą ir savininko teisės bei pareigas įgyvendinančios institucijos sprendimą restruktūrizuoti įmonę, ne vėliau kaip per dešimt kalendorinių dienų sušaukia pagrindinių kreditorių susirinkimą ir jam pateikia įmonės restruktūrizavimo plano metmenis. Įmonės administracijos vadovas, gavęs kreditoriaus (kreditorių) pasiūlymą restruktūrizuoti įmonę, gali taip pat atsiskaityti su siūlymą pateikusių kreditoriumi, grąžinant kreditoriui skolą arba nesiimant jokių veiksmų. Pažymėtina ir tai, kad siūlymą restruktūrizuoti įmonę pagrindiniams kreditoriams raštu gali pateikti įmonės vadovas, jei dėl šio siūlymo yra priimtas įmonės dalyvių susirinkimo, o valstybės ar savivaldybės įmonėje – savininko teisės bei pareigas įgyvendinančios institucijos sprendimas. Prie siūlymo pridedami įmonės restruktūrizavimo plano metmenys.

Lietuvoje restruktūrizavimo procesai nėra populiarūs. Negausi praktika, kada kreditoriai analizuodami restruktūrizuojamos įmonės verslo perspektyvą bei vertindami rengiamas priemones verslo pertvarkymui (įmonės gamybinės, komercinės veiklos organizaciniai pakeitimai), keltų reikalavimus pakeisti esamus įmonės vadovus,

⁹³ Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1012 (su pakeitimais ir papildymais).

⁹⁴ *Cit. op.* 65, p.63.

reikalautų tiesioginio savininkų dalyvavimo finansiškai restruktūrizuojant įmonę ar reikalautų keisti įmonės akcininkų struktūrą. Galbūt tai lemia faktas, kad pagrindinių kreditorių yra daug ir (ar) yra sunkumų juos surinkti, o įmonės restruktūrizavimo procesą reikia nedelsiant pradėti, įmonės vadovas siūlymui restruktūrizuoti įmonę ir pritari įmonės administratoriaus kandidatūrai gali gauti raštišką kreditorių, kurių kiekvieno reikalavimai sudaro daugiau kaip 1/5 visos įmonėje įtrauktų į apskaitą reikalavimų sumos, sutikimą. Jeigu visų šių kreditorių reikalavimų bendra suma sudaro ne mažiau kaip pusę visos kreditorių reikalavimų sumos, šių kreditorių raštiškus sutikimus teismas gali laikyti pirmojo kreditorių susirinkimo nutarimu ir iškelti restruktūrizavimo bylą. Gavęs raštiškus kreditorių sutikimus ar pirmajam kreditorių susirinkimui priėmus nutarimą restruktūrizuoti įmonę, įmonės vadovas per penkias kalendorines dienas pateikia pareiškimą teismui dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo.⁹⁵

Restruktūrizavimo procesas neįmanomas be teismo sprendimo. Teismui pareiškimą pateikia įmonės administracijos vadovas. Teismas nutartimi dėl restruktūrizacijos bylos iškėlimo, kartu išsprendžia ir administratoriaus skyrimo klausimą.

Įmonės restruktūrizavimo procesas sietinas ne tik su įmonės gamybiniu, techniniu, komerciniu pertvarkymu, finansinių įsipareigojimų restruktūrizavimu, bet, ir su galimu įmonės vadovų pasikeitimu ar net akcininkų pasikeitimu - jeigu vieni savininkai nesusitvarko, turtas turi pereiti į mokačią turtu disponuoti ir uždirbti pelną savininkų rankas. Taigi, paduodant pareiškimą dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo, teismui reikia pateikti dokumentus, patvirtinančius, kad įmonė turi laikinų finansinių sunkumų, kad įmonė nenutraukusi komercinės veiklos, įmonei neiškelta bankroto byla. Taigi daroma prielaida, kad įmonei padidėja galimybė tęsti veiklą, jeigu įmonė yra restruktūrizuojama. Tačiau labai svarbu skirti dėmesį įmonę reorganizuojant ne įmonės, bet veiklos tęstinumo išsaugojimui. Tai reiškia, kad gali būti perduodamas įmonės turtas kitiems – tretiesiems asmenims, kad pati įmonės veikla būtų išsaugota.

„Restruktūrizavimo procese gali būti naudojamos įvairios priemonės: pakeičiama ūkinės veiklos rūšis, modernizuojama gamyba, tobulinamas darbo organizavimas, perduodamas įmonės turtas ar jo dalis, kitas įmonės jungiant ar skaidant priimamas jų turtas, įgyvendinamos techninės, ekonominės bei organizacinės priemonės, skirtos įmonės mokumui atkurti, pakeičiamas įmonės įsipareigojimų kreditoriams dydis bei vykdymo terminai. Kokias konkrečias priemones pasirinkti priklauso nuo kiekvienos

⁹⁵ *Ibid.*

konkrečios įmonės turimų finansinių problemų pobūdžio ir pasirinkto jų sprendimo būdo.“⁹⁶

„Iš esmės įmonės restruktūrizavimą vykdo jos valdymo organai. Jei jie nesiima būtinų veiksmų restruktūrizavimo procesui pradėti, abejojama, ir tai pradėjus vienu kreditorių iniciatyva įmanoma tikėtis, kad įmonės restruktūrizavimo planas bus įgyvendintas sėkmingai. Šiaip jau praktikoje tokia situacija, jog restruktūrizavimą inicijuos vieni kreditoriais, sunkiai tikėtina. Kreditoriui aktualu, kad skola jam būtų gražinta. Tuo tarpu įmonė (jos savininkai bei valdymo organai) suinteresuoti ūkinės komercinės veiklos tęsimu bei plėtojimu.“⁹⁷ Reikėtų pažymėti, kad pagrindiniai kreditoriai įmonėse, turinčiose laikinų finansinių sunkumų yra valstybės institucijos – VMI, VSDFV, AB Turto bankas bei energetikai nėra suinteresuoti kelti restruktūrizavimo bylą, jie dažniau renkasi bankroto bylą. „Tokį požiūrį iš dalies galima būtų toleruoti, jeigu bankrotai būtų keliami, kai įmonė veikia ir joje yra parduotino (likvidaus) turto. Jeigu vieni savininkai nesusitvarko, turtas turi pereiti į mokančių turtu disponuoti ir uždirbti pelną savininkų rankas. Todėl reikėtų skatinti ankstyvesnes tiek restruktūrizavimo, tiek ankstyvesnius bankrotus, kai nėra išparduotas bendrovės turtas, vykdoma bendrovės veikla, o ne tada, kai joje jau nėra turto. Tai ypač taikytina gamybinėms įmonėms.“⁹⁸

ĮRĮ 9 str. 1d. 2p. nustatyta, kad „sustabdomas netesybų ir palūkanų už visų įmonės prievolių, susidariusių iki teismo nutarties išskelti įmonei restruktūrizavimo bylą įsiteisėjimo dienos, skaičiavimas, išskyrus delspinigių už pavėluotai dėl darbdavio kaltės išmokėtą darbo užmokestį ir kitas su darbo santykiais susijusias išmokas skaičiavimą“ (ĮRĮ 9 straipsnyje nustatyti ir kiti draudimai, kurių privaloma laikytis nuo teismo nutarties išskelti įmonei restruktūrizavimo bylą įsiteisėjimo dienos). „Kadangi sprendimui dėl įmonės restruktūrizavimo bet kuriuo atveju turi pritarti įmonės kreditoriai (pirmasis kreditorių susirinkimas) ar bent jau jų dauguma, Įstatymu numatytų mokėjimų kreditoriams atidėjimų ar kitų nuolaidų, restruktūrizuojamai įmonei suteikiamų kreditoriams sąskaita, taikymas kreditorių teisių nepažeidžia.“⁹⁹ Tačiau ir nepradžiugina kreditorių, ypač jei tai kredito įstaigos.

Dažnai praktikoje pasitaiko ir tokių atvejų, kai akcininkai (savininkai) inicijuoja restruktūrizavimo procesą, tačiau, jeigu įmonės savininkų tikrieji tikslai nėra įmonės ilgalaikio mokumo atstatymas, jie ir nenumato savo papildomų investicijų į restruktūrizuojamą įmonę, o tik reikalauja nuolaidų iš kreditorių. Jeigu įmonė nevykdo

⁹⁶ Įmonės bankrotas ir restruktūrizavimas // *Verslo žinios*, 2006, gegužė, p. 15.

⁹⁷ *Cit. op.* 71, p. 170 – 171.

⁹⁸ Įmonių restruktūrizavimo procesų studija – veiksniai trukdantys vykdyti įmonių restruktūrizavimą [interaktyvus] [žiūrėta 2008-12-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.bankrotodep.lt/Doc/nvas.doc>>

⁹⁹ *Cit. op.* 71 p. 178.

ūkinės komercinės veiklos, neturi lėšų pradėti restruktūrizacijos procesą, tokią įmonę tikslinga likviduoti prieš tai atsiskaičius su kreditoriais iš likusio realizuoto jos turto. Vis dėlto įmonės savininkams ir kreditoriams suderinus ir pateikus teismui restruktūrizavimo planą, galima išvengti bankroto bylos kėlimo. Taip pat gali būti ir toks variantas, kada akcininkai su kreditoriais susitarę nuspręš gaivinti įmonę. Restruktūrizavimo byla įmonei iškeliami paprastesne tvarka, kai jos restruktūrizavimo planas parengiamas (jam pritaria visi kreditoriai), tai padaroma iki pareiškimo iškelti įmonei restruktūrizavimo bylą pateikimo teismui. Įmonės vadovas ar kreditorių atstovas kartu su pareiškimu teismui iškelti įmonei restruktūrizavimo bylą pateikia įmonės restruktūrizavimo planą, kaip nustatyta ĮRĮ 13 straipsnyje. Teismas, vadovaudamasis ĮRĮ 15 straipsniu, išnagrinėja ir priima nutartį iškelti įmonei restruktūrizavimo bylą ar atsisakyti ją iškelti ir patvirtinti ar nepatvirtinti įmonės restruktūrizavimo planą, kuriame nurodoma: restruktūrizavimo tikslai ir trukmė; įmonės verslo planas restruktūrizavimo laikotarpiui; būsimos kreditorių nuolaidos restruktūrizuojamai įmonei jos restruktūrizavimo laikotarpiu; administravimo išlaidų sąmata, numatoma atsiskaitymų su kreditoriais tvarka ir terminai ir kt. (ĮRĮ 14 str.). Tačiau susiduriama su tokia praktika, kada restruktūrizavimo planas rengiamas ilgai, galbūt tai ir yra daugelio problemų (tarp akcininkų kaip įmonės – skolininkės savininkų ir kreditorių) priežastis. Tik kreditorių, kurių reikalavimo teisė yra patvirtinta teismo, balsai turi įtakos priimant sprendimus restruktūrizuojamos įmonės kreditorių susirinkime. Reikia pastebėti, kad restruktūrizacijos plano pateikimas teismui neįpareigoja teismo tvirtinti sutartį.

Jeigu įmonė restruktūrizuojama ar bankrutuojanti įmonė sanuojama, kreditoriai įstatymų nustatyta tvarka, priima sprendimus dėl kreditorių reikalavimų vykdymo pirmajame etape, laikydamiesi prioritetinio nuolaidų taikymo eiliškumo:

1. kreditorių reikalavimų vykdymo terminas gali būti atidėtas, jeigu įmonė neturi lėšų atsiskaityti su kreditoriais ir iš parengtų įmonės restruktūrizavimo plano, sanavimo projekto ar taikos sutarties bei kitų dokumentų kreditoriai gali daryti išvadą, kad po įmonės restruktūrizavimo plane, sanavimo projekte ar taikos sutartyje nurodyto termino šios įmonės finansinė būklė pagerės ir įmonė pajėgs įvykdyti kreditorių reikalavimus jos restruktūrizavimo plane, sanavimo projekte ar taikos sutartyje nustatytais sąlygomis ir terminais;

2. pinigine prievole gali būti pakeista kita prievole – kreditorių reikalavimai gali būti vykdomi kita forma: atsiskaitant akcijomis (kai įmonė restruktūrizavimo, sanavimo metu ar sudarydama taikos sutartį didina įstatinį kapitalą papildomais įnašais ir kreditoriai už emisijos kainą, lygią nominaliai vertei, įsigyja išleistų naujų skolininko akcijų) arba

atsiskaitant turtu (kai įmonė turi turto, kitų įmonių akcijų (vertybinių popierių) kreditorių reikalavimams tenkinti). Kreditorių reikalavimai vykdomi atsiskaitant akcijomis ir (ar) turtu, jeigu kreditoriai nustato, kad nėra pagrindo įmonei taikyti šių Taisyklių 8.1 punkte nurodytos nuolaidos, arba šios nuolaidos taikymo nepakanka įmonės pelningai veiklai atkurti ir perėmus įmonės turtą valstybės reikmėms būtų sprendžiamos socialinės ekonominės valstybės problemos;

3. kreditorių reikalavimų ar jų dalies vykdymo gali būti atsisakyta, jeigu kreditoriai nustato, kad nėra pagrindo įmonei taikyti 1 ir 2 punktuose nurodytų nuolaidų, arba jų nepakanka įmonės pelningai veiklai atkurti, ir jeigu jie, remdamiesi iš įmonės gautais dokumentais, padaro motyvuotą išvadą, kad įvertinus įmonės veiklos perspektyvą netikslinga reikalauti iš jos vykdyti kreditorių reikalavimų.

Įmonės restruktūrizavimo plane ar sanavimo projekte nustatoma, kokiais terminais, tvarka ir forma restruktūrizuojama ar sanuojama įmonė įvykdys kreditorių reikalavimus ir kurių kreditorių reikalavimų ar jų dalies bus atsisakyta.

Šios nuolaidos daromos, atsižvelgiant į ĮRĮ ir ĮBĮ, antrajame kreditorių reikalavimų vykdymo etape aukščiau minėtos nuostatos dėl prioritetinio nuolaidų taikymo eiliškumo netaikomos.¹⁰⁰

Įgyvendinus restruktūrizavimo planą, įmonės vadovas ir įmonės administratorius (jeigu jis paskirtas) per 10 kalendorinių dienų privalo parengti restruktūrizavimo plano įgyvendinimo aktą, kurį gavęs teismas: patvirtina pateiktą restruktūrizavimo plano įgyvendinimo aktą, baigia įmonės restruktūrizavimo bylą.

Restruktūrizavimo planas dažnai yra didžiulė pagalba bankrutuojančiai bendrovei. Ši priemonė yra reali galimybė atstatyti įmonės mokumą. Šią procedūrą įgyvendinti paprastai padeda skirtas asmuo – administratorius, tačiau jo vaidmuo ribotas, kadangi „skirtingai nei įmonės bankroto bei įmonės likvidavimo atvejais, įmonei įgijus restruktūrizuojamos įmonės statusą, įmonės valdymo organų įgaliojimai nėra sustabdomi bei neperduodami naujam organui“¹⁰¹. Ypač geras pagalbininkas nemokiai bendrovei yra JAV, kur restruktūrizavimo planas yra vienas iš pagrindinių įmonių restruktūrizavimo proceso elementų. Jeigu per nurodytą terminą skolininkas restruktūrizavimo plano teismui nepateikė, šį planą gali pateikti teismui bet kuris suinteresuotas asmuo (įmonės vadovas, akcininkas), kreditorius arba administratorius.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl kreditorių reikalavimų, kylančių iš piniginių prievolių, atsisakymo, vykdymo terminų atidėjimo ir piniginės prievolės pakeitimo kita prievole, kai įmonei iškelta restruktūrizavimo byla, kai bankrutuojanti įmonė sanuojama arba su ja sudaroma taikos sutartis, tvarkos patvirtinimo // Valstybės žinios, 2002, Nr.17-686, 2004, Nr. 136-4938

¹⁰¹ *Cit. op.* 71, p. 196.

Parengtam įmonės restruktūrizavimo planui turi pritarti kreditoriai. Balsavimas vyksta kiekvienoje kreditorių klasėje atskirai, išskyrus tos klasės kreditorius, kurių reikalavimai reorganizavimo metu bus pilnai patenkinti ir kreditorius tos klasės, kurių reikalavimai reorganizavimo metu liks visiškai nepatenkinti. Planą tvirtina teismas. Neįvykdžius restruktūrizavimo plane numatytų priemonių per penkerius metus, restruktūrizavimo procedūrą teismas nutraukia ir nedelsdamas pradeda bankroto (likvidavimo) procedūrą. JAV bankroto procesų praktika rodo, kad skolininko bankroto atveju skolų gražinama vos 10 - 12 procentų, restruktūrizavimo atveju – apie 70 procentų.¹⁰² Tokiu būdu labiau ginamos įmonės – skolininkės akcininkų teisės bei teisėti interesai, taip sudaromos galimybės ir sąlygos kreditoriams patenkinti savo interesus.

Švedijoje yra panašiai kaip JAV, tačiau, nepavykus restruktūrizavimui, visi delspinigiai, baudos bei palūkanos suskaičiuojami už visą nepavykusį restruktūrizavimo laikotarpį.

Jeigu įmonės administratorius, gavęs kreditorių susirinkimo nutarimą pritarti restruktūrizavimo plano projektui ir įmonės dalyvių susirinkimo sprendimą restruktūrizuoti įmonę, pritarti restruktūrizavimo plano projektui ir savininko teisės bei pareigas įgyvendinančios institucijos sprendimą restruktūrizuoti įmonę, dokumentų, patvirtinančių, kad Europos Komisija gavo ir užregistravo pranešimus dėl valstybės pagalbos teikimo, nuorašus, per 5 kalendorines dienas nuo šių dokumentų gavimo dienos šiuos dokumentus nepateikia teismui; restruktūrizavimo proceso metu išaiškėja, kad apie įmonės ekonominę būklę buvo pateikta neteisinga informacija ir dėl to restruktūrizavimo planas negali būti įvykdytas, ir tai patvirtina kreditorių komitetas (susirinkimas), išaiškėja, kad restruktūrizavimo plane numatytos priemonės nebus įgyvendintos, ir įmonė neišrodo, kad restruktūrizavimo planas bus įvykdytas, teismas įmonės restruktūrizavimo bylą nutraukia. „Nutraukus įmonės restruktūrizavimo bylą:

- kreditoriai turi teisę reikalauti visų palūkanų, delspinigių, baudų ir kitų netesybų tiek už laikotarpį, kurį įmonė uždelsė atsiskaityti iki restruktūrizavimo proceso pradžios, tiek už visą laikotarpį, kai įmonei buvo iškelta restruktūrizavimo byla;

- netenka galios visi restruktūrizavimo proceso metu padaryti susitarimai tarp įmonės ir kreditoriaus dėl kreditorių reikalavimų sumos ar jos dalies atsiskaitymo, prievolės pakeitimo kita prievole, prievolės vykdymo terminų atidėjimo ir t. t.“¹⁰³

Įmonės savininkai bei kreditoriai turi turėti galimybę pasinaudoti tiek prieš priimant sprendimą įmonę restruktūrizuoti, tiek ir įmonės restruktūrizavimo proceso eigoje

¹⁰² *Cit. op.* 98.

¹⁰³ *Cit. op.* 71, p. 180.

likviduoti įmonę dėl bankroto. Neretai to gali prisireikti, kadangi paskelbus apie įmonės restruktūrizavimą, tiekėjai reikalauja už prekes apmokėti iš karto, kas merdėjančios įmonės padėtį labai apsunkina.

Priėmus sprendimą likviduoti bendrovę, visuotinis akcininkų susirinkimas ar teismas, arba juridinių asmenų registro tvarkytojas, kai jo iniciatyva teismas priima sprendimą likviduoti bendrovę, privalo išrinkti (paskirti) jos likvidatorių. Nuo išrinkimo (paskyrimo) likvidatorius įgyja bendrovės vadovo ir valdybos teises ir pareigas.

Apie bendrovės likvidavimą likvidatorius turi būti viešai paskelbta įstatymų nustatyta tvarka.

„Įmonės likvidavimo metu yra užbaigiama įmonės vykdoma veikla, įmonės įsipareigojimų ir prievolių vykdymas, įmonės kreditorinių reikalavimų ir teisių realizavimas. Kadangi likvidavimo proceso metu yra nustatomi visi įmonės kreditoriai ir įmonės įsipareigojimų jiems dydis, išaiškėja įmonės turto tikroji (rinkos) vertė, be to, likvidavimo metu įmonės įsipareigojimai gali didėti (yra užbaigiamos veiklos sąnaudos, būtina mokėti mokesčius, skaičiuojamos netesybos, palūkanos ir pan.), todėl galima situacija, kad įmonės turto nebeužtenka atsiskaityti su visais įmonės kreditoriais. Atsižvelgiant į tai, kad likviduojant įmonę, jos likviduojama įmonė tampa nepajėgi atsiskaityti su visais įmonės kreditoriais, privalo būti taikoma Įstatymo nustatyta imperatyvi norma, jog likvidatorius turi nedelsiant sustabdyti visus mokėjimus ir kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei. Įstatymas šiuo atveju nustato ne teisę, o pareigą likvidatoriui kreiptis į teismą“¹⁰⁴ ne vėliau kaip per penkiolika dienų.

ABĮ nustatytas reikalavimas asmenims, likviduojant bendrovę, pasirašiusiems akcijas, bet jų neapmokėjusiems, apmokėti akcijas jų pasirašymo sutartyje nustatyta tvarka.

Sprendimą atšaukti bendrovės likvidavimą gali priimti sprendimą likviduoti bendrovę priėmęs visuotinis akcininkų susirinkimas ar teismas. Sprendimas likviduoti bendrovę negali būti atšauktas, jei bent vienas akcininkas gavo dalį likviduojamos bendrovės turto.

Kaip minėta, Vokietijoje teisminės bankroto procedūros skirtos arba kreditorių reikalavimams tenkinti, arba planui, skirtam skolininko mokumui atkurti, patvirtinti. Jeigu keliama bankroto byla, priklausomai nuo kreditorių pageidavimo, ši procedūra gali baigtis arba nemokios įmonės reorganizavimu, arba jos likvidavimu. Įmonei, laiku pateikus prašymą teismui, įmanoma sėkmingai įgyvendinti nemokumo planą, o tai suteikia įmonei dar vieną šansą. Naujasis įstatymas tuo ir yra unikalus tarptautiniu mastu,

¹⁰⁴ Cit. op. 92, p. 60 – 61.

kad pateikiami likvidavimo ar reorganizavimo planai. Plačiaja prasme „bankroto planas“ leidžia kreditoriui derėtis dėl sprendimo – tai galimybė nukrypti nuo mechaniško likvidavimo, tokiu būdu lanksčiau įgyvendinamos teisės ir interesai. Planas gali būti patvirtintas nepriklausomai nuo šalių valios, kai klasė ar skolininkas gauna visą likvidavimo vertę, į kurią turėjo pretenziją ar buvo suinteresuotas, ir kai tai teisinga ir tinkama kitų klasių atžvilgiu. Taigi įmonės - skolininkės akcininkai gali įgyvendinti savo tiek turtines, tiek ir neturtines teises. Taigi ši Vokietijoje veikianti sistema išlaiko galimybę siekti skirtingų rezultatų, ko nematyti Lietuvos bankroto teisėje.

Ši taisyklė perkelta iš JAV Bankroto kodekso, tačiau labai supaprastinta ir pritaikyta civilinės teisės sistemai. Anglo-saksų modelyje dori skolininkai gali būti atleisti nuo įsiskolinimo prieš iškeliant bankroto bylą, tačiau skolininkas turi palikti vertę turintį turtą patikėtiniui pagal kreditorių reikalavimą septynerių metų terminui, taip pat kreiptis į teismą, kad būtų aprašytas visas skolininko turtas, išskaityti iš skolininko atlyginimo būsimas pajamas už darbą patikėtiniui. Pereinamosios ekonomikos šalyse septynerių metų laikotarpis yra per ilgas, bet to iš nemokaus asmens neturėtų būti atimta galimybė pradėti privatų verslą iš naujo.

Bulgarijos Parlamentas taip pat priėmė nemokumo įstatymą, kuris iš dalies perėmė nuostatas iš Vokietijos *Insolvenzordnung*.¹⁰⁵

Įmonės reorganizacijai nėra teikiama pirmenybė įmonės likvidavimo atžvilgiu, nėra jokių normų hierarchijos, kaip, pavyzdžiui Prancūzijoje. Ar likvidavimas bus parduodant visą verslo vienetą, ar dalimis likviduojant, sprendžia kreditoriai, nešališkai sprendimą pateikia skolininkas.

Plano pateikimas gali būti naudingas abiem pusėms, nes derybų metu galima susitarti dėl abi šalis tenkinančių sąlygų. Teisę nuspręsti, ar verta rengti reorganizavimo planą, turi kreditoriai. Skolininkas negali tikėtis dalyvauti procese, kai savanoriškai pateikia prašymą dėl reorganizavimo procedūros. Skolininkas turi, nuo vieningų procedūrų pradžios išimtinę teisę pasiūlyti planą ir šis planas nebus privilegijuotas kitų šalių pasiūlytų planų atžvilgiu.¹⁰⁶ Tačiau galima atkreipti dėmesį į tai, kad planas yra viena iš galimybių atstatyti finansinį skolininko įmonės pajėgumą, tame procese dalyvauja kreditoriai ir įmonės atstovai. Likvidavimo, reorganizavimo planus tvirtina teismas. Kai tik įsigalioja nutartis patvirtinti planą, teismas užbaigia nemokumo bylą. Pasibaigus nemokumo bylai, skolininkas atgauna teisę laisvai disponuoti savo turtu.

¹⁰⁵ BALZ M. *Market conformity of insolvency proceedings: policy issues of the German insolvency law* // Symposium commentary. BROOK. J. INTL L. Vol. XXIII: 1, p. 178 – 179.

¹⁰⁶ *Ibid*, p. 169.

Gilson, John ir Lang 1990 m. pateikė statistinius duomenis, kurie rodo, kad akcininkams geriau kai įmonė restruktūrizuojama privačiai, nei kai tuo užsiima reorganizavimo skyrius, kadangi kaupiamoji akcijų grąža yra didesnė¹⁰⁷, išlaidos mažesnės, taip pat kreditoriai mažiau varžo akcininkų teises ir veiksmus.

Vokietijos Nemokumo įstatymas įtvirtino svarbius pasikeitimus nemokumo sistemoje ir leido reorganizuoti bei tęsti įmonės veiklą. Reformos tikslas – skatinti kolektyvines įmonės reorganizavimo procedūras iš dalies atsisakant kreditorių pirmenybės principo ir leidžiant kreditoriams kolektyviai spręsti verslo reorganizavimo galimybes iškilus finansiniams sunkumams. Siekiama, kad visi dalyvautų sprendžiant šią problemą.

Pagal naująją Vokietijos nemokumo įstatymą galiojančioje vieningoje nemokumo procedūroje nemokumo taisyklės teikia dažniausiai ieškovas ir visi išieškojimo iš skolininko turto būdai derinami per vieningą taisyklių rinkinį ieškovo naudai. Dėl šios priežasties nemokumo procesas yra visiškai kreditoriaus veikiamas ir todėl skolininkas neturi teisės savo valia ką nors keisti.

Pažymėtina, kad Lenkijos nemokumą ir reorganizaciją reglamentuojančiame įstatyme yra nustatyta, kad esant nemokumo grėsmei skolininkas kreipiasi dėl reorganizavimo procedūrų (sanavimo) pradžios. Sanavimo procesas buvo perimtas iš JAV. Taigi kreipdamasis dėl sanavimo, skolininkas turi taip pat pateikti ir sanavimo planą, kuris apimtų ir duomenis dėl bankroto. Teismas gali atsisakyti pradėti sanavimo procedūras, jeigu prašymas neatitinka formos, turinio reikalavimų, arba nurodyti dokumente duomenys nepatikimi. Teismui, priėmus sprendimą pradėti sanavimo procesą, skiriamas prižiūrėtojas. Apie procesą informuojami kreditoriai. Kreditoriai balsuodami gali sutikti sudaryti taikos sutartį su skolininku sanavimo plane nurodytomis sąlygomis, tačiau jei nepavyksta šių sąlygų įgyvendinti per tris mėnesius, teismas gali priimti sprendimą dėl bankroto bylos iškėlimo.

Lenkijos finansų ministerijos, vadovaujantis ES direktyvomis bei įvertinus JT parengto Pavyzdinio nemokumo įstatymo nuostatas, parengtame teisės akte, reglamentuojančiame įmonės bankroto procesus bei atgaivinimo galimybes, kompleksiskai sprendžiami įmonės nemokumo klausimai, pirmiausiai įvertinant galimybes atkurti įmonės mokumą, o tik tokių galimybių nesant – nemokią įmonę likviduoti.

¹⁰⁷ ALTMAN E. I. *Bankruptcy & Distressed Restructurings. Analytical Issues and Investment Opportunities*. - Books B., Washington, Dc., 1998, p. 391.

Latvijojē skolininko teisinē apsauga pasireiškia skolos termino sustabdymu, kad skolininkas galētū išvengtī nemokumo. Įstatymas numato ir kitū metodū taikymo galimybę.

Estijos bankroto įstatymas numato, kad jau pirmame kreditoriū susirinkime gali būtī nuspręsta skolininkā likviduoti arba sudaryti su juo taikos sutartī.

Be oficialios nemokumo procedūros, reglamentuojamos Privalomojo apmokėjimo, bankroto ir likvidavimo įstatyme (*Zakon o prisilni poravnavi, stečajju in likvidaciji*, paskelbtame Slovėnijos oficialiajame leidinyje Nr. 67/93 ir kituose), Slovėnijos teisėje nėra jokiū specialiū įmoniū sanavimo ir restruktūrizavimo procedūrū.¹⁰⁸

2.5. Taikos sutartis kaip akcininko teisiū gynimo būdas

Vienas iš akcininkū teisiū gynimo būdū, padedančių reabilituoti įmonę, išspręsti nemokumo problemas yra taikos sutartis.

ĮBĮ 28 straipsnyje aiškiai nustatyta, kad taikos sutartis gali būtī sudaroma tiek teismo, tiek ir neteismo bankroto atveju. „Atskirais atvejais taikos sutartis gali būtī sudaroma, numatant įmonę restruktūrizuoti ir tokiu būdu atkurti jos mokumą“¹⁰⁹, manytina, kad sudarius taikos sutartī, būtū nutraukta restruktūrizavimo byla. Civilinėje teisėje taikos sutartis - šaliū tarpusavio ginčo išsprendimas pačių šaliū pastangomis, abipusiu kompromisu, pakeičiant tarpusavio teises ir pareigas. Taikos sutartimi užkertamas kelias kilti teisminiam ginčui ateityje. Šiame santykiū sureguliuavime taip pat dalyvauja teismas.

LAT konsultacijoje ar teismas gali atsisakyti iškelti bankroto bylą ir patvirtinti taikos sutartī bankroto bylos iškėlimo stadijoje, pažymėjo, kad „pagal Įmoniū bankroto įstatymo 28 straipsnio 3 dalį ši sutartis gali būtī sudaroma *bet kuriuo bankroto proceso metu* iki nutarties likviduoti įmonę dėl bankroto įsiteisėjimo dienos. Teismo vykdomū įmonės bankroto procedūrū atveju įmonės bankroto procesas prasideda, kai teismas priima nutartī iškelti bankroto bylą (Įmoniū bankroto įstatymo 2 straipsnio 1–3 punktai, 9 straipsnio 4, 5 dalys). Vadinasi, taikos sutarties sudarymas galimas tik teismui iškėlus bankroto bylą, taigi pradėjus bankroto procedūras. Tokiā išvadā pagrindžia ir kitos Įmoniū bankroto įstatymo nuostatos. Taip Įmoniū bankroto įstatymo 28 straipsnio 2 dalis nustato, kad taikos sutartī pasirašo visi kreditoriai, kuriū reikalavimai bankroto proceso

¹⁰⁸ *Cit. op.* 55.

¹⁰⁹ *Cit. op.* 91, p. 116.

metu iki taikos sutarties pasirašymo dienos liko nepatenkinti, arba jų įgaliotas atstovas ir administratorius [...]. Pagal Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 4 dalies 1 punktą įmonės administratorių teismas skiria tik priėmęs nutartį iškelti bankroto bylą. Įmonės kreditoriai, kurių reikalavimai gali būti tenkinami bankroto proceso tvarka ir kurie su administratoriumi gali sudaryti taikos sutartį, t. y. asmenys, galintys būti kita šios sutarties šalimi, iš esmės tokiais tampa, kai teismas nutartimi patvirtina jų pareikštus reikalavimus (Įmonių bankroto įstatymo 3 straipsnis, 21 straipsnio 1 dalies 1 punktas, 26 straipsnio 1 dalis, 30 straipsnio 2 dalis). Kai nustatomi visi bankrutuojančios įmonės kreditoriai ir jų reikalavimų šiai įmonei apimtis, teismas, sprenddamas sudarytos taikos sutarties tvirtinimo klausimą, gali įvykdyti Įmonių bankroto įstatymo 29 straipsnio 3 dalies reikalavimus.¹¹⁰ „Manytina, kad tokia pozicija paremta pernelyg formaliu ĮBĮ taikymu ir neatsižvelgus į bankroto procesą reglamentuojančių šaltinių – CPK ir ĮBĮ – santykį.“¹¹¹

ĮBĮ 28 straipsnyje nustatyta:

„Pasiūlymą sudaryti taikos sutartį gali pateikti kreditoriai, administratorius, įmonės savininkas (savininkai).

Taikos sutartį pasirašo visi kreditoriai, kurių reikalavimai bankroto proceso metu iki taikos sutarties pasirašymo dienos liko nepatenkinti, arba jų įgaliotas atstovas ir administratorius, gavęs įmonės savininko (savininkų), valdymo organo, kuris turi teisę priimti nutarimą reorganizuoti ar likviduoti įmonę, raštišką sutikimą.

Taikos sutartis gali būti sudaroma bet kuriuo bankroto proceso metu iki nutarties likviduoti įmonę dėl bankroto įsiteisėjimo dienos.“

Taikus civilinio ginčo „suregulavimas neretai leidžia ne tik išsaugoti socialinius, verslo ir kitokius ginčo šalių tarpusavio santykius, bet ir sudaro galimybę greitai išspręsti ginčą. Dėl minėtų priežasčių šalių sutaikymo tikslas gali būti drąsiai vadinamas savarankiško proceso tikslu“¹¹². Sudarant taikos sutartį, įgyvendinama socialinė taika tarp šalių.

Taikos sutarties sąlygos (paprastai pasiūlo subjektas, kuris išreiškia iniciatyvą sudaryti taikos sutartį) nustato įmonės finansinių įsipareigojimų vykdymo eiliškumą (nepažeidžiant ĮBĮ 35 str., 26 str. 2 ir 3 d.), tvarką, terminus, įsipareigojimų vykdymo atidėjimo ar atnaujinimo, užskaitymo ar atsisakymo nuo įsipareigojimų procedūras ir kita.

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 30 d. konsultacija dėl kai kurių Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso, Įmonių bankroto įstatymo bei Viešųjų pirkimų įstatymo normų taikymo // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis: teismų praktika, Nr. 19, 2000, p. 273.

¹¹¹ *Cit. op.* 74.

¹¹² LAUŽIKAS E., MIKELĖNAS V., NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė*. T. 2. Vilnius: Justitia, 2005, p. 69.

„Taikos sutarties sudarymo galimybė bankroto procese atsiranda, kai bankrutuojanti įmonė ir jos kreditorius (kreditoriai) susitaria, jog kur kas naudingiau tęsti bendradarbiavimą ne bankroto procedūrų būdu, o sudarant galimybę nemokiai įmonei skolininkei toliau vykdyti ūkinę - komercinę veiklą ir sukurti naujas materialines vertybes ir atkurti skolininko mokumą bei pajėgumą įvykdyti finansinius įsipareigojimus įmonės kreditoriams.“¹¹³

G. F. Šeršenevičius teigia, kad taikos sutartis yra naudingas ne tik pačiam skolininkui, bet ir kreditoriui, kadangi dėl taikos sutarties, įmonė įgyja laisvę disponuoti savo ištekliais ir atsiranda galimybė patenkinti visus kreditorių finansinius reikalavimus.¹¹⁴ Tokiu būdu dėl taikos sutarties įmonė išlieka civilinės apyvartos subjektu, išsaugo tiek darbo vietas, tiek pajamų šaltinį, gali vykdyti savo įsipareigojimus kreditoriams ir valstybei.

Civiliniame procese teismas turi imtis visų įmanomų priemonių, kad byloje būtų sudaryta taikos sutartis, kurios turinys turi atitikti materialinės teisės normas, o taikos sutarties forma ir sukeltos procesinės pasekmės - procesinės teisės normas. Taikos sutarties formai ir teikimo tvarkai keliami reikalavimai yra įtvirtinti ĮBĮ 29 straipsnyje. Taikos sutarčiai taip pat taikomos CK (6.983 – 6.986 str.) bei CPK (42 str. 1 d., 140 str. 3 d., 159 str. 1 d., 231 str. 1 d., 249 str. 1 d.) nuostatos. ĮBĮ (ŠEŠTASIS SKIRSNIS) reglamentuoja taikos sutarties sudarymą bankroto procese.

„Sisteminis ĮBĮ aiškinimas leidžia pagrįstai manyti, kad ĮBĮ numatytos taikos sutarties sudarymo sąlygos taikytinos tik iškėlus įmonei bankroto bylą. Tai pabrėžė ir Aukščiausiasis Teismas analizuodamas taikos sutartį turinčius pasirašyti subjektus bankroto byloje nutraukimą įsiteisėjus teismo nutarčiai patvirtinti taikos sutartį. Aplinkybė, kad ĮBĮ reglamentuoja taikos sutarties sudarymo galimybę jau iškėlus bankroto bylą, neduoda pagrindo teigti, jog keliant bankroto bylą draudžiama sudaryti taikos sutartį vadovaujantis bendrosiomis CPK nuostatomis.“¹¹⁵ Pažymėtina, kad „Netinkamai nustatčius Įmonių bankroto įstatymo ir Civilinio proceso kodekso santykį bei sutapatinus civilinės bylos iškėlimą su bankroto bylos iškėlimu užprogramuojama bankroto instituto principų neatitinkanti ir proceso koncentruotumo neužtikrinanti situacija.“¹¹⁶

¹¹³ MIKUCKIENĖ V. Taikos sutarties sudarymo galimybės bankroto procese // *Jurisprudencija*, 2007. Nr. 5 (95), p. 57 – 63.

¹¹⁴ Ж. ШЕРШЕНЕВИЧ Г. Ф. *Конкурсный процесс. Классика Российской цивилистики*. Москва: Норма, 2003, с. 439.

¹¹⁵ *Cit. op.* 74.

¹¹⁶ *Ibid.*

Priklausomai nuo to, kada taikos sutartis pasirašoma – iki bankroto bylos iškėlimo ar iškėlus bankroto bylą, taikomos ĮBĮ ar CPK normos. O tai reiškia, kad vienu atveju, pasirašius taikos sutartį, nutraukiama bankroto arba civilinė byla. Dėl taikos sutarties sudarymo jau bankroto bylos kėlimo stadijoje, teismas gali atsisakyti iškelti bankroto bylą ĮBĮ 10 straipsnio 3 dalies 1 punkte nustatytais pagrindais. Pažymėtina, kad tuo atveju užtenka sudaryti taikos sutartį su kreditoriumi, pareiškusiu ieškinį teisme, o ne su visais žinomais kreditoriais. Pastarasis atvejis apsunkintų skolininkės padėtį.

Reikia atkreipti dėmesį, kad paprastai kreditoriai neturi tikslo sužlugdyti įmonę - skolininkę, kadangi dažniausiai nukentėtų ir jų pačių interesai. O ir bankroto bylos kėlimas nėra ir negali būti sportinis interesas, savitikslis dalykas, galintis reikšti tik konkurencijos teisės pažeidimus, kai siekiama pašalinti iš rinkos konkurentą ir t. t. Taigi skolininkei įvykdžius prievolę ar susitarus dėl jos įvykdymo taikos sutartimi, išnyksta sąlyga kreditoriui kreiptis į teismą.

Bankroto byla turi būti nutraukta, jei nėra nustatyti jos kėlimo pagrindai, jei nėra nustatyta, jog įmonė yra nemoki. Tokia byla gali būti sustabdoma, kol nebus išsiaiškintas kreditorių reikalavimų pagrįstumas. „Panašios pozicijos laikomasi ir Vokietijos teismų praktikoje: nurodoma, kad jei bankroto bylos iškėlimas priklauso nuo kreditoriaus, kuris yra ieškovas, reikalavimo, o tokį reikalavimą skolininkas ginčija, kreditorius privalo įrodyti, kad jo reikalavimas yra pagrįstas.“¹¹⁷ Reikalavimo teisinį pagrįstumą suteikia teismo sprendimas, kuriuo išsprendžiamas klausimas dėl kreditoriaus ir skolininko teisinių santykių. Tai turi būti padaryta operatyviai, ĮBĮ 9 straipsnio 4 dalyje nustatytas vieno mėnesio terminas.

Šalių sudaryta taikos sutartis neįpareigoja teismo ją patvirtinti, priešingai, teismas prieš patvirtindamas taikos sutartį, privalo įsitikinti, ar taikos sutarties sąlygos neprieštaruoja įstatymui, viešajai tvarkai, imperatyvioms įstatymo normoms ir nepažeidžia viešojo intereso, ar nepažeidžia šalių teisių ar įstatymo saugomų interesų, ar taikos sutartis iš tiesų išreiškia šalių valią, ar sutarties šalis nesuklydo dėl taikos sutarties sąlyga ar ji nebuvo apgauta. Teismas neturėtų tvirtinti taikos sutarties, kai jos sąlygos yra akivaizdžiai nepalankios ir ekonomiškai nenaudingos vienai iš sutarties šalių. Dėl šios priežasties, teismas privalo atidžiai išanalizuoti šalių prašomą patvirtinti taikos sutartį ir tik įsitikinęs dėl jos atitikimo teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principams, ją patvirtinti. Kai bankroto byloje sudaroma taikos sutartis, teismas, tvirtindamas sutartį, turėtų nutraukti ir bankroto bylą.

¹¹⁷ Insolvenzordnung. Kommentar, herausgegeben von Ebarhard Braun. 2. neu bearbeitete Aufl. München: Verlag C. H. Beck, 2004, p. 115. // KAVALNĖ S., MIKUCKIENĖ V., NORKUS R., VELIČKA R. *Bankroto teisė*. Pirmoji knyga. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009.

Pažymėtina, kad pasaulinėje praktikoje bankroto procese yra žinomos dvi taikos sutarčių rūšys: 1) siekiant atkurti skolininkės mokumą, 2) susitariant dėl skolininkės turto padalijimo.

Lietuvoje, įtvirtinta pirmoji taikos sutarčių rūšis, kai taikos sutartimi šalys abipusėmis nuolaidomis susitaria tęsti įmonės ūkinę - komercinę veiklą. Jeigu bankroto byloje taikos sutartis nesudaroma, skolininkė likviduojama dėl bankroto.

Taikos sutarties pasirašymas su kreditoriais leidžia nutraukti bankroto bylą: su kreditoriais taikos sutarties pagrindu darant akcijų emisiją, kuriai turėtų pritarti kreditorių susirinkimas, įpareigodamas administratorių pasirašyti akcijų emisiją (pasirašyti taikos sutartį) bei sudarant su kreditoriais sutartį, kuria įmonė įsipareigotų atsiskaityti su kreditoriais vėliau, po bankroto bylos nutraukimo.¹¹⁸

Paprastai civiliniuose santykiuose galioja CPK 140 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta taisyklė, kad teismas, prieš tvirtindamas taikos sutartį, turi išaiškinti šalims šio procesinio veiksmo padarinius - kad patvirtinus taikos sutartį šalys dėl to paties ginčo, tuo pačiu pagrindu ir dėl to paties dalyko praras teisę kreiptis į teismą. V. Mikuckienė pažymi, kad ši nuostata negali būti taikoma bankroto procese. Bankroto santykiai yra nuolat besikeičiantys tęstinio pobūdžio santykiai. Sudarius taikos sutartį ir ją patvirtinus teismui, bankroto byloje neįmanoma kuriai nors iš taikos sutarties šalių vėl kreiptis į teismą, kad būtų iškelta bankroto byla. „Ši situacija neįmanoma, nes, pasirašant taikos sutartį, iš esmės sureguliuojamas įmonės mokumo klausimas, todėl, pradėjus vykdyti taikos sutartį, įmonės finansinė situacija pasikeičia, todėl kinta ir įmonės santykiai su kreditoriais, taigi, atsiradus įmonės nemokumo požymiams ateityje, pasikeistų ir pagrindai, kuriais remiantis būtų galima kreiptis į teismą dėl bankroto bylos įmonei iškelimo. Kitaip tariant, tęstinių santykių, kuriems būdinga nuolatinė kaita, pobūdis turi įtakos tiek ginčo, tiek pagrindo, tiek dalyko tapatumui ir padaro neįmanomą minėtos civilinio proceso taisyklės, įtvirtintos CPK 140 straipsnio trečiojoje dalyje, taikymą. Taigi, pradėjus vykdyti taikos sutartį ir pamačius, kad jos įvykdyti teismo patvirtinta apimtimi nepavyks, taikos sutarties šalys įgyja teisę vėl kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškelimo, tačiau tik tuo atveju, kai atsiranda bankroto bylai išskelti būtini pagrindai“¹¹⁹, nustatyti [B] 4 straipsnyje.

Taikos sutartis turi būti rašytinė (CK 6.983 straipsnio 3 dalis), pasirašyti ją turi visi (net ir smulkiausi) įmonės kreditoriai, kurių reikalavimai iki taikos sutarties pasirašymo buvo nepatenkinti ([B] 28 straipsnio 2 dalis). Šioje sutartyje nustatomi kreditorių

¹¹⁸ *Cit. op.* 66, 27 str. 1d. 3 p.

¹¹⁹ *Cit. op.* 112.

reikalavimai ir tų reikalavimų patenkinimo būdai bei terminai. Tokią sutartį turi patvirtinti teismas, kad taikos sutartis būtų laikoma teisėta.

Jeigu bankrutuojanti įmonė sudaro taikos sutartį su kreditoriais, kreditoriai ir bankrutuojančios įmonės administratorius, gavę įmonės organo, turinčio teisę priimti sprendimą reorganizuoti arba likviduoti įmonę, valstybės ar savivaldybės įmonės steigėjo rašytinį sutikimą, sutartyje nustato, kokiais terminais, tvarka ir forma bankrutuojanti įmonė įvykdys kreditorių reikalavimus ir kurių kreditorių reikalavimų ar jų dalies bus atsisakyta.

Jei bankroto procesas vyksta ne teismo tvarka, taikos sutartį turėtų tvirtinti notaras (ĮBĮ 29 straipsnio 6 dalis, CK 1.93 straipsnio 3 dalis), kitaip sutartis bus negaliojanti.

LAT nurodė, kad taikos sutartį galima sudaryti tik iškelus bankroto bylą skolininkei, o ne teismo keliu - pradėjus bankroto procedūras. Tai siejama sus įmonės kreditoriais. Iškelus bankroto bylą, nustatomi visi kreditoriai (pareiškia kreditorinius reikalavimus), jų kreditorinių reikalavimų apimtis. Iki bankroto bylos iškėlimo teisme bei bankroto procedūrų pradžios (neteisminiu keliu), taikos sutartis gali būti sudaryta bendraisiais pagrindais, vadovaujantis CPK nuostatomis. Tokiu atveju taikos sutartis gali būti sudaryta ir su kiekvienu kreditoriumi atskirai. Tokia sutartis būtų vertinama kaip privatus kreditoriaus ir skolininko reikalas, tad šalys išsaugo ir tam tikras dispozityvumo principo (CPK 13 str.) joms suteikiamas teises. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog taikos sutarties sudarymas iki bankroto procedūrų pradžios nereiškia, kad būtų užbaigta bankroto byla, kadangi tokia byla iškelta nebuvo. Tai vertinama kaip paprastas prievolinių santykių sureguliuavimas.

Jei skolininkė iki bankroto bylos iškėlimo patenkina visų kreditorių, kurie kreipėsi į teismą (ne visų įmonės kreditorių apskritai) reikalavimus ar taikos sutartimi yra sutariama dėl skolos grąžinimo, teismas atsisako iškelti bankroto bylą (ĮBĮ 10 straipsnio 3 dalies 1 punktas). Taigi, su kreditoriais, pasikreipusiais į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, įmonė gali visiškai atsiskaityti, arba kreditoriai visi atsisako savo reikalavimų, arba sudaryti taikos sutartį, kurią teismas patvirtina (ĮBĮ 27 str. 1 d. 1, 2, 3 p.) ir tokiu būdu teismas ta pačia nutartimi nutraukia bankroto bylą (ĮBĮ 27 str. 1 d. 3 p., 29 str. 4 - 5 d., CPK 293 str. 5 p.).

Jeigu kreditoriai atsisako ar atitinkamai sumažina savo reikalavimus, teismas dėl to priima nutartį ir sumažina kreditorinių reikalavimų sumą ar išbraukia reikalavimų atsisakiusių kreditorių iš kreditorių sąrašo. Kreditorius bankroto procese reikalavimus gali perduoti kitam kreditoriui ar trečiajam asmeniui, dėl to ĮBĮ 35 straipsnyje nustatyta eilė nesikeičia.

Taikos sutartyje galimas susitarimas dėl skolininkės įsipareigojimo perduoti (laikantis CK šeštosios knygos VIII skyriaus normų nustatytų reikalavimų) kreditoriui tam tikrą dalį įmonės turto, kuri perdavus pinigine prievole bus laikoma įvykdyta. ĮBĮ 6 straipsnyje yra draudžiančios nuostatos, kuriomis draudžiamas visų finansinių prievolių mokėjimas, negalimas ir skolininkų bei kreditoriaus reikalavimų įskaitymas (vienarūšių, priešpriešinių), nes tokiais veiksmais būtų pažeidžiami kitų bankrutuojančios įmonės kreditorių interesai, tačiau „manytime, tokia nuostata galėtų būti įtvirtinta taikos sutarties sąlygose, kadangi, sudarant taikos sutartį, dalyvauja visi bankrutuojančios įmonės kreditoriai, taikos sutarties sąlygas svarsto kreditorių komitetas ir jos įtraukiamos arba neįtraukiamos į taikos sutarties tekstą. Be to, šioje bankroto proceso stadijoje įskaitymai nėra vykdomi, yra svarstoma tik jų vykdymo galimybė ateityje, kuri atsirastų, jei teismas patvirtintų taikos sutartį. O kaip jau buvo minėta, patvirtindamas taikos sutartį nutartimi, teismas kartu priima ir sprendimą nutraukti bankroto bylą. Taigi vienarūšių įsipareigojimų įskaitymas, numatytas taikos sutartyje, būtų įvykdytas tik nutraukus bankroto procesą, todėl ne tik leistinas taikos sutartyje, bet ir gana logiškas, todėl skatintinas.“¹²⁰

Taikos sutartyje gali būti susitarta ir dėl finansinių reikalavimų iškeitimo į įmonės skolininkės akcijas, kad kreditorius, įgijęs įmonės akcijų galėtų dalyvauti įmonės valdyme.

ĮBĮ 28 straipsnio 1 dalyje nustatyti subjektai, galintys teikti pasiūlymus (įvairiais būdais) dėl taikos sutarties sudarymo, tai: kreditoriai, administratorius bei įmonės savininkas (savininkai).

Sudarant taikos sutartį galima susitarti tik dėl tų materialiujų (ir procesinių) teisinių reikalavimų, kuriais šalys gali disponuoti. Taikos sutartimi negalima spręsti trečiųjų asmenų, nesančių sutarties šalimis, teisių ir pareigų klausimo. Jos trečiųjų asmenų, nesančių sutarties šalimis, teisių turi nepažeisti ir netiesiogiai. Vis dėlto tretieji asmenys gali padengti įmonės įsiskolinimus, jei pati sutinka. Tai gali būti numatyta ir sutartyje. Tretieji asmenys padengti įmonės įsiskolinimus gali tiek atlygintinai, tiek neatlygintinai. Kiekvienas sutarties dalyvis sprendimą turi priimti laisva valia, kitaip teismas negalėtų patvirtinti taikos sutarties. Mat teismas negali tvirtinti tokios sutarties, kuri pažeidžia bent vienos iš šalių teises ir teisėtus interesus.

Minėta, kad įstatymas reikalauja, jog būtų atsiskaityta (ar susitarta) su visais į teismą pasikreipusiais (pareiškusiais kreditorinius reikalavimus) kreditoriais. Šiuo klausimu vieni autoriai mano, jog kreditoriai, kurie nepareiškė kreditorinių reikalavimų

¹²⁰ Ibid.

įmonės bankroto procese, turi teisę dalyvauti sudarant taikos sutartį, nes taikos sutarties paskirtis - surasti kompromisą tarp visų suinteresuotų asmenų. Kiti autoriai mano, kad tokie asmenys galėtų dalyvauti sudarant taikos sutartį tik tuo atveju, jeigu nė vienas iš įmonės kreditorių neginčytų tokių reikalavimų. Šiuolaikiniai civilinio proceso teoretikai mano, jog sudarymas galimybių dalyvauti pasirašant taikos sutartį kreditoriams, kurie nepareiškė reikalavimų įmonės bankroto procese, suteikia jiems privilegijas kitų kreditorių atžvilgiu, o tai iš principo prieštarauja bankroto instituto esmei. Ši nuomonė nėra visiškai teisinga, kadangi pareikšti kreditorinius reikalavimus kreditoriai gali iki teismo nutarties nutraukti bankroto bylą arba įmonę likviduoti dėl bankroto priėmimo dienos (ĮBĮ 10 str. 9 d.), kita vertus, ĮBĮ nėra normos, draudžiančios sudarant taikos sutartį dalyvauti kreditoriams, kurie nepareiškė reikalavimų bankroto byloje. Tad visiškai įmanoma, kad, sudarant taikos sutartį, norą joje dalyvauti išreikštų ir tie kreditoriai, kurie nėra įstoję į bankroto bylą. Ieškant atsakymo į šį klausimą, paminėta ĮBĮ norma, kuri leidžia prašyti kreditoriams patvirtinti jų reikalavimus bankroto byloje iki nutarties nutraukti bankroto bylą ar sprendimo dėl įmonės pabaigos priėmimo (ĮBĮ 26 str., CPK 127 str.).

Vis dėlto protingiausia būtų manyti, jog norėdamas dalyvauti sudarant taikos sutartį ir iki tol nepareiškęs savo reikalavimų bankrutuojančiai įmonei, toks kreditorius turėtų kreiptis į teismą su prašymu patvirtinti jo kreditorinį reikalavimą bankroto byloje. Patvirtinus tokį reikalavimą, kreditorius taptų bankroto bylos dalyviu (trečiuoju asmeniu be savarankiškų reikalavimų) ir jam nebeliktų jokių kliūčių dalyvauti sudarant taikos sutartį.

Įstatymu nesiekama ką nors nubausti, tik atstatyti šalis į prieš pažeidimą buvusią padėtį, dėl šios priežasties šalims leidžiama taikiai susitarti.

ĮBĮ 28 straipsnio 3 dalyje nustatyta: „Taikos sutartis gali būti sudaroma bet kuriuo bankroto proceso metu iki nutarties likviduoti įmonę dėl bankroto įsiteisėjimo dienos.“ Tad įsiteisėjus nutarčiai dėl įmonės likvidavimo, taikos sutarties sudaryti nebegalima. Teismai suinteresuoti ne kuo daugiau iškelti bankroto bylą ir likviduoti įmonę, bet apsaugoti tiek kreditoriaus, tiek skolininko interesus. Dėl šios priežasties teismas gali atnaujinti praleistą terminą tam tikriems procesiniams veiksams atlikti. Vienoje bankroto byloje pirmosios instancijos teismas tik konstatavo, kad įmonė likviduojama laikantis galiojusių įstatymų reikalavimų, o apie termino atnaujinimą, per kurį būtų galima sudaryti taikos sutartį, nepasisakė. Apeliacinėje instancijoje buvo pripažinta, kad kreditorių ketinimas atgaivinti įmonės veiklą ir užbaigti bankroto bylą taikos sutartimi yra svarbi priežastis. Toks teismo sprendimas sietinas su įmonių bankroto instituto esme –

maksimaliai apsaugoti įmonės kreditorių interesus. „Todėl pagrindinis interesas bet kurioje šio proceso stadijoje – įmonės kreditorių interesus.“¹²¹

Pripažinus įmonę bankrutavusia ir pradėjus likvidavimo procedūras, nebegali būti svarstymų apie šios įmonės gaivinimą ir turi būti siekiama greičiau vykdyti atsiskaitymus su bankrutavusios įmonės kreditoriais, nutraukti įmonės veiklą, parduoti likusį jos turtą ir pan.

Taikos sutartis įsigalioja įsiteisėjus teismo nutarčiai šią sutartį patvirtinti (ĮBĮ 29 str. 4 d.) ir įgyja *res judicata* galią ir tampa vykdytinu dokumentu (CK 6.985 str.; CPK 293 str. 5 p.; 584 str. 1 d. 4 p.). Taikos sutarties vykdymo teismas nekontroliuoja. Įstatymai nenumato ir taikos sutarties įvykdymo termino, kol kas tai paliekama šalių deryboms. V. Mikuckienė mano, kad „jei ĮBĮ apibrėžtų protingą taikos sutarties įvykdymo terminą (pavyzdžiui. 5-10 metų), tai suteiktą apibrėžtumo bankroto teisinių santykių reglamentavimo sričiai ir paskatintų bankroto byloje dalyvaujančius asmenis ieškoti kompromiso ir ginčus spęsti taikiai.“¹²²

Jeigu įmonė taikos sutarties nevykdo, kreditorius ir vėl ĮBĮ nustatyta tvarka gali kreiptis į teismą su prašymu iškelti jai bankroto bylą.

Kaip minėta, skolininko turinės teisės, iškėlus bankroto bylą, apribojamos, iš neturtinių teisių išlieka teisė gauti informaciją apie bendrovę bei kreiptis į teismą.

Jeigu skolininkas (Lenkijoje) negali sumokėti savo piniginių įsiskolinimų, prisipažįsta nemokiu (kreipiasi nuo nemokumo pradžios per dvi savaites į teismą). Tačiau teismas turi teisę atsisakyti iškelti nemokumo procesą, jeigu skolos nesumokėjimo terminas mažiau nei trys mėnesiai, o įsiskolinimas mažesnis nei 10 procentų skolininko turto balanso suma. Juridinių asmenų nemokumas laikomas nuo tada, kai esami įsiskolinimai viršija skolininko turto vertę, nepriklausomai nuo to, ar skolininkas reguliariai vykdo savo pareigas. Teismas taip pat gali atsisakyti pradėti nemokumo procesą, jeigu skolininko turto nepakanka proceso išlaidoms padengti.¹²³

Skolininko pareiškime teismui turi būti nurodyta galimybė sudaryti taikos sutartį su kreditoriais arba galimybė galutinai parduoti skolininko turtą, kad būtų visiškai išsipirkta, o tai turi patvirtinti kreditoriai. Reikia pažymėti, kad skolininko prisipažinimas neturi grįžtamosios galios ir galioja nuo to momento, kai įsigalioja teismo sprendimas. Sudarius taikos sutartį, skolininkas išlaiko savo teises valdyti turtą, tačiau savo veiklą skolininkas

¹²¹ Lietuvos Apeliacinio Teismo 2003 m. spalio 30 d. nutartis civ. byloje UAB „Lavisos garantas“ v. Likviduojamos UAB „Marijampolės Daisotra“, bylos Nr. 2-418/2003, kat. 116, 92. [interaktyvus] [žiūrėta 2008-12-09].
Prieiga per internetą:
<<http://www.infolex.lt/praktika/demo/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=35874>>

¹²² Cit. op. 112.

¹²³ Cit. op. 71.

tęsia prižiūrimas teismo skirto prižiūrėtojo. Esant galimybei sudaryti taikos sutartį, skolininkas kreditoriams pateikia finansinę atskaitomybę už paskutinius dvylika mėnesių ir pateikia taikos sutarties projektą. Po mėnesio sušaukiamas kreditorių susirinkimas, kuriam vadovauja teismas ir vyksta balsavimas. Priimama taikos sutartis, jei balsuoja 2/3 teigiamai kreditorių. Tačiau kreditorių, kurie nedalyvavo balsavime dėl taikos sutarties, taikos sutartis neįpareigoja.

Nesudarius taikos sutarties, nuo teismo sprendimo įsigaliojimo momento visi įgaliojimai ir dokumentai pereina arbitražo valdytojui.¹²⁴

¹²⁴ *Cit. op.* 113, c. 483 - 490.

IŠVADOS

1. Akcinės bendrovės nemokumas yra viena iš priežasčių pradėti bendrovei bankroto procesą. Jis gali būti tiek teisminis, tiek neteisminis. Akcininkų teises bankrutuojančioje akcinėje bendrovėje apibrėžia ABI ir ĮBĮ. Akcininkai turi teisę į likviduojamos bendrovės turtą ar jo dalį, jei jo lieka, turi teisę būti išklaustyti, siūlyti pradėti bankroto ar restruktūrizavimo procesus, sudaryti sutartis. Manytina, kad akcininkai taip pat turi teisę į informaciją bei dalyvauti kreditorių susirinkimuose.

2. Terminas „apsauga“ - saugumo užtikrinimas, gynimas. Ginti - saugoti, įrodinėti savo nuomonę, savo teiginius. Sąvokos apsauga, gynimas, užtikrinimas nėra visiškai atskirtos ir dažnai painiojamos. Apsauga labiau suprantama kaip prevencinė priemonė – užkertamas kelias teisės pažeidimui, o gynimas siejamas su padarytu teisės pažeidimu, jo šalinimu. Civilinėje teisėje labiausiai įgyvendinama prevencinė funkcija – apsauga.

3. Akcininkų teisės yra menkai ginamos. Bankroto procesas yra „užvedamas“ siekiant labiau apginti ir apsaugoti kreditorių interesus, tai rodo ir Lietuvos teismų praktika. Užsienio šalių praktika rodo, kad skolininkės savininkai dažnai būna nesąžiningi, tad jų teises ir prireikė apriboti. Vis dėlto sąžiningi skolininkai gali susitarti dėl veiklos tęsimo bei skolos gražinimo per nustatytus terminus. Visose (darbe aptartose) šalyse skatinamos ir palaikomos šalių derybos, t. y. siekiama ginčą išspręsti taikiai.

4. Civilinių subjektinių teisių, civilinių teisėtų interesų gynimas pirmiausia pasireiškia per įstatymais nustatytą apsaugą, t. y. reikalavimus, įpareigojimus, draudimus, taip pat numatant atsakomybę už pareigų nevykdymą. CK numatyta, kad civilinės teisės ginamos teisminiu ar neteisminiu būdu. Teismas gali pripažinti teises, atkurti buvusių iki teisės pažeidimo padėtį ir t. t., tačiau civilinių teisinių santykių subjektas taip pat pats gali imtis ginti savo teises panaudodamas savigyną.

5. Įstatymai suteikia teisę asmeniui gintis pačiam. Tyrimo metu buvo nustatyta, jog akcininkai gali kreiptis į teismą dėl jų teisių pripažinimo, bankroto bylos iškėlimo, į kreditorius kreiptis dėl neteismo bankroto proceso ar restruktūrizavimo proceso pradžios, siūlyti sudaryti taikos sutartį. Kaip rodo bankroto departamento statistiniai duomenys, vis dėlto pasirenkamas teisminio bankroto procedūros. Kiti akcininkų teisių gynybos būdai naudojami retai.

SANTRAUKA

Prašymas iškelti bankroto bylą yra ne tik prašymas pripažinti teisę, bet ir taikyti skolininkui priemonių, susijusių su įmonės gelbėjimu, visumą ir proporcingai patenkinti visų įmonės kreditorių reikalavimus, susijusius išimtinai su įmonės skolininkės turtu. Nors įstatymų leidėjas siekia apginti daugiausiai kreditoriaus interesus, tačiau labai svarbu ir įmonės skolininkės akcininkų teisės.

Tyrimo metu buvo išskirta, kad akcininkai turi tiek turtines, tiek neturtines teises, kuriomis jie gali disponuoti įstatymų ribose, tačiau bankroto metu akcininkai išlaiko tik teisę gauti likviduojamos bendrovės turto dalį, jei bendrovė būtų likviduojama.

Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme nustatytos ir kitos teisės, kurias bendrovės akcininkai įgyja nuo bankroto procedūrų pradžios: 1) teikti paaiškinimus; 2) siūlyti pradėti įmonei neteisminę bankroto procedūrą; 3) sudaryti sandorius, susijusius su įmonės restruktūrizavimu; 4) sudaryti taikos sutartį.

Teisių gynimo būdai nustatyti įstatymuose. CK nustato teisių gynimą teismo keliu ir savigny. ĮBĮ galima išskirti teisę sudaryti taikos sutartį, sudaryti sandorius dėl įmonės restruktūrizavimo, taip pat su ieškiniu kreiptis į teismą tiek dėl bankroto bylos pradėjimo, tiek dėl žalos, padarytos įmonei, priteisimo kaip akcininkų teisių gynimo būdai.

Pažymėtina, kad akcininkų teisės bankroto procese ginamos menkai, dažnai jos tinkamai neįgyvendinamos ar visai neįgyvendinamos dėl jų menko reglamentavimo, susiklosčiusios teismų praktikos ir pačių akcininkų savo teisių nežinojimo.

Taigi galima daryti išvadą, kad reikėtų skirti daugiau dėmesio akcininkų teisių apsaugai, keisti susiformavusią teismų praktiką.

Protection and Safeguard of Shareholders' Rights in Bankruptcy Company

SUMMARY

A claim concerning the initiation of bankruptcy proceedings is not only an application to recognize the right but also to apply the entirety of measures that are intended to the salvation of the company in order to proportionally satisfy the requirements of the creditors related exclusively to the assets of the company debtor. Notwithstanding to the aim of the legislative body to protect the interests of creditors, the rights of the shareholders of the company debtor is of no less importance. However such rights are lesser discussed topic.

The study revealed that the shareholders have property and non-property rights that may be exercised in compliance with legislation. In case of initiation of the bankruptcy proceedings with a court, the shareholders retain their rights, however their property rights as well as no-property rights are limited to the benefit of the creditors. The study revealed that during bankruptcy procedure the shareholders retain just one right provided for by the Law on Companies of the Republic of Lithuania, namely: to receive a part of assets of the company under liquidation, in case of the liquidation of the company.

The Law on Enterprise Bankruptcy of the Republic of Lithuania provides for the following rights acquired by the shareholders of the company from the beginning of the bankruptcy procedures: 1) to file explanations; 2) to make a proposal to the company to start non-judicial bankruptcy proceedings 3) to enter into agreements related to the liquidation, restructurisation of the company; 4) to reach out-of-court agreement.

The Civil Code provides for the right protection with a court and self-defence. It may be noted that the right to reach out-of-court agreement and the right to enter into agreements regarding the liquidation, restructurisation of the company as well as to file a claim concerning initiation of bankruptcy proceedings in respect of the company and reparation of damage made to the company with a court, are considered to be the shareholders' rights protection methods. The above-mentioned right protection methods are the issue of the thesis.

It may be noted that the protection of the shareholders' rights in the bankruptcy proceedings is rather weak, frequently not properly implemented, or is even not implemented at all. Therefore, it may be concluded that more attention must be given to the protection of the shareholders' rights and to the alteration of the established court practice.

LITERATŪRA

1. Teisės aktai:

1.1. ES Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų 2000 m. gegužės 29 d. L160/1

1.2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914, 2003, Nr. 123-5574.

1.3. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

1.4. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1010.

1.5. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas // Valstybės žinios, 2001, Nr. 31-1012.

1.6. Lietuvos Respublikos konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

1.7. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851, 2002, Nr. 17-649.

1.8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl kreditorių reikalavimų, kylančių iš piniginių prievolių, atsisakymo, vykdymo terminų atidėjimo ir piniginės prievolės pakeitimo kita prievole, kai įmonei iškelta restruktūrizavimo byla, kai bankrutuojanti įmonė sanuojama arba su ja sudaroma taikos sutartis, tvarkos patvirtinimo // Valstybės žinios, 2002, Nr.17-686, 2004, Nr. 136-4938

2. Specialioji literatūra:

2.1. ABRAMAVIČIUS A. *et al. Namų advokatas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002.

2.2. ALTMAN E. I. *Bankruptcy & Distressed Restructurings. Analytical Issues and Investment Opportunities*. - Books B., Washington, Dc., 1998.

2.3. BALZ M. *Market conformity of insolvency proceedings: policy issues of the German insolvency law* // Symposium commentary. BROOK. J. INTL L. Vol. XXIII: 1.

2.4. BIVAINIS J., JAKŠTAS V., KUBILIS S. Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo komentaras // *Verslo ir komercinė teisė*, 2002, Nr. 2 – 3.

- 2.5. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. III pataisytas ir papildytas leidimas / Vyr. red. KEINYS ST. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
- 2.6. DAUSKURDAS V. Akcininko teisė - pareiga bendrovei. Ar ji vykdoma? // *Vadovo pasaulis*, 2002, Nr.3 (65), p. 78 – 82.
- 2.7. ДОЛИНСКАЯ В. В. *Акционерное право: основные положения и тенденции*. Москва: Волтерс Клувер, 2006.
- 2.8. ДОЛИНСКАЯ В. В. *Предпринимательское право*. Р. 2.2.
- 2.9. *Effective Insolvency Systems: Principles and guidelines*. World Bank Consultation draft. For discussion purposes in connection with: Central European/ Baltics Insolvency Workshop. Bratislava, Slovak Republic, 2000.
- 2.10. Įmonės bankrotas ir restruktūrizavimas // *Verslo žinios*, 2006, gegužė.
- 2.11. GOODE R. *Commercial law. Third edition*. Engln, Penguin Books, 2004.
- 2.12. GRADAUSKAITĖ J. Akcininkų teisės // *Vadovas, verslas, vadyba*, 2009, Nr. 1, p. 54 – 59.
- 2.13. GRIGARAVIČIUS S. *Įmonių nemokumo diagnostika ir jų pertvarkymo sprendimai*. Mokomoji medžiaga. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2003.
- 2.14. КАРЕЛИНА С. А. *Правовое регулирование несостоятельности (банкротства)*. Учебно – практическое пособие. Москва: Зерцало – М, 2002.
- 2.15. KAVALNĖ S., MIKUCKIENĖ V., NORKUS R., VELIČKA R. *Bankroto teisė*. Pirmoji knyga. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009
- 2.16. KIRŠIENĖ J. Akcininko teisių į bendrovės turtą prigimties teoriniai ir praktiniai aspektai // *Jurisprudencija*, 2002, t. 31 (23), p. 67 – 79.
- 2.17 *онкурсле производство*. Учебно – практический курс. Петербург: Петербургский государственный университет, 2006.
- 2.18. KOPANYI M. *Bankruptcy Legislation, Enforcement, and Enterprise Restructuring in Transition. Hungary's Ten-year Experiences and Present Challenges*. For Discussion Purposes in Connection With: Central Europe/ Baltics insolvency workshop. – Bratislava, 2000.
- 2.19. КОРОЛЬКОВА Е. М., АНДРЮЩЕНКО В. А. *Основные тенденции и проблемы развития института несостоятельности в России*. Монография. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2006.
- 2.20. KRIVKA E. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje // *Jurisprudencija*, 2006, t. 4 (82), p. 46 – 53.
- 2.21. JAKUTYTĖ-SUNGAILIENĖ A. Daikto sulaikymo teisė // *Justitia*, 2007, Nr. 3 (65).

2.22. LAUŽIKAS E., MIKELĖNAS V., NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė*. T. 2. Vilnius: Justitia, 2005.

2.23. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Pirmoji knyga: bendrosios nuostatos. / MIKELĖNAS V., VILEITA A., TAMINSKAS A. *et al.* Vilnius: Justitia, 2001.

2.24. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga: asmenys. Pirmas leidimas. / MIKELĖNAS V., BARTKUS G., MIZARAS V., KESERAUSKAS Š. Vilnius: Justitia, 2002.

2.25. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras*, 1 d. Bendros nuostatos, t. 1. / DRIUKAS A., JOKŪBAUSKAS Č., KOVEROVAS P. *et al.* Vilnius: Justitia, 2004.

2.26. *LR akcinių bendrovių įstatymas ir komentaras* Nr. VII – 1835 2000 m. liepos 13 d. Su pakeitimais ir papildymais iki 2004 m. birželio 30 d. Vilnius: Mokesčių srautas, 2004.

2.27. *Lietuvos Respublikos konstitucijos komentaras*, 1 d. / Ats. red. JOVAIŠAS K. Vilnius: Teisės institutas, K. Jovaišo Pl., 2000.

2.28. MIKUCKIENĖ V. Taikos sutarties sudarymo galimybės bankroto procese // *Jurisprudencija*, 2007. Nr. 5 (95).

2.29. MIZARAS V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2003.

2.30. PETRAUSKAITĖ U. Kaip raikyti pyragą? Įmonės pelno paskirstymo naujovės. // *Vadovo pasaulis*, 2005, Nr. 2 (100), p. 30 – 33.

2.31. NORKUS R. Bankroto bylų nagrinėjimas: teorija ir praktika // *Justitia*, 2007, Nr. 2 (64).

2.32. STANIŪTĖ T. Į ūkį įsisuka nemokumo virusas // *Verslo žinios*, 2008, Nr. 66 (2718).

2.33. STRENGER CH. Dealing with Non-Controlling Shareholders: Issues and Best Practice. Issue 1, 2006. A *Global Corporate Governance Forum Publication*.

2.34. VAIŠVILA A. Teisė kaip visuomeninė sutartis // *Kriminalinė justicija*, 1997, Nr. 7, 8.

2.35. VALANČIUS V. Kai kurie naujojo civilinio proceso kodekso bruožai // *Jurisprudencija*, 2002, t. 28 (20).

2.36. VIIMSALU S. Legal Issues related to Cross-border Insolvency Proceedings // *Juridica*, VI, 2008.

2.37. Tarptautinių žodžių žodynas. Antra pataisyta laida. / Ats. red. KINDERYS A. Vilnius: Alma littera, 2003.

2.38. ШЕРШЕНЕВИЧ Г. Ф. *Конкурсный процесс. Класика Российской цивилистики*. Москва: Норма, 2003.

3. Teismų sprendimai:

3.1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai* // Valstybės žinios. 1997, Nr. 40-977.

3.2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 sausio 7 d. nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos susirinkimų įstatymo 6 straipsnio 2 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai* // Valstybės žinios. 2000, Nr. 3-78.

3.3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalių, 12 straipsnio 3 punkto, 16 straipsnio 3 dalies ir šio straipsnio 9 dalies 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl šio įstatymo 5 straipsnio 2, 3, 4 bei 5 dalių ir 12 straipsnio 3 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo 8 straipsniui* // Valstybės žinios. 2001, Nr. 29-938.

3.4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas *dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. red.), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. red.), 308 straipsnio (2006 m. birželio 1 d. red.) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. red.), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. red.) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. red.), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. red.), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.)*

atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo - Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 "Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo", Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 "Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2006, Nr. 102-3957.

3.5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. sausio 5 d. nutartis civ. byloje AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ v. UAB „Dama“, bylos Nr. 3K-3-22, 2000 m., kat. 27 // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis: teismų praktika, Nr. 13. Vilnius, 2000.

3.6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. vasario 9 d. nutartis civ. byloje „Danisco Seed A/S“ v. UAB „Marijampolės cukrus“, bylos Nr. 3K-3-226/2000 m., kat. 30.

3.7. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. vasario 21 d. nutartis civ. byloje M. Jankauskas v. K. Blaževičius ir kt., Nr. 3K-3-203/2000, kat. 37.

3.8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 29 d. nutartis civ. byloje UAB „Sangreta“ v. Vilniaus miesto valdyba, bylos Nr. 3K-3-383/2000, kat. 45.

3.9. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 1 d. nutartis civ. byloje R. Kvedaravičius v. UAB „Dega“, Nr. 3K-3-380/2000, kat. 2.

3.10. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 20 d. nutartis civ. byloje Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba v. UAB draudimo kompanija „Vicura“, Nr. 3K-3-1380/2000 m., kat. 30.

3.11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 8 d. nutartis civ. byloje „Danisco Seed A/S“ v. UAB „Marijampolės cukrus“, bylos Nr. 3K-7-1257/2001 m., kat. 125.2.

3.12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. gruodžio 21 d. Teismų praktikos, nagrinėjant bankroto bylas, iškeltas pagal 1997 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą, apibendrinimo apžvalga, Nr. A2-16

3.13. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 6 d. nutartis civ. byloje *VSDFV Šiaulių skyrius v. UAB „Atrama“*, Nr. 3K-3-282/2002 m., kat. 87.5.2; 116; 125.6.

3.14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 17 d. nutartis civ. byloje *V.N. v. UAB komercinė gamybinė firma „Fonas“*, bylos Nr. 3K-3-801/2002, kat. 16.9, 19.3, 21.2.2.1.

3.15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. liepos 3 d. nutartis civ. byloje *K.Vilys v. Kamajų ŽUB*, bylos Nr. 3K-3-1042/2002 m., kat. 87.5.2

3.16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 30 d. konsultacija *dėl kai kurių Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso, Įmonių bankroto įstatymo bei Viešųjų pirkimų įstatymo normų taikymo*.

3.17. Lietuvos Apeliacinio Teismo 2003 m. spalio 30 d. nutartis civ. byloje *UAB „Lavisos garantas“ v. Likviduojamos UAB „Marijampolės Daisotra“*, bylos Nr. 2-418/2003, kat. 116, 92.

3.18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis civ. byloje *Euroimport Rudorfer GmbH v. UAB „Filipolis“*, bylos Nr. 3K-3-81/2004 m., kat. 80; 82; 87.5.1

3.19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 4 d. konsultacija *dėl kai kurių Darbo kodekso, Civilinio kodekso ir Civilinio proceso kodekso normų*.

3.20. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 29 d. nutartis civ. byloje *Arūnas Banaitis v. UAB „Čiaupas“*, bylos Nr. 2-217/2007, kat. 126.8, 126.5

3.21. Lietuvos Apeliacinio teismo 2007 m. rugsėjo 27 d. nutartis civ. byloje *E. B. v. BUAB „Žaibo ratas“* Nr. 2-610/2007

3.22. Lietuvos Apeliacinio teismo 2007 m. rugsėjo 27 d. nutartis civ. byloje *E. B. v. BUAB „Žaibo ratas“* Nr. 2-610/2007

3.23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 8 d. nutartis civ. byloje *E. D. B. v. UAB „Žaibo ratas“*, bylos 3K-3-228/2008, kat. 95.6.1, 95.6.2, 126.8 (S)

3.24. Teisingumo Teismo 2006 m. sausio 17 d. prejudicinis sprendimas *Staubitz-Schreiber* byloje (C-1/04, rink. 2006, p. I-701).

3.25. Teisingumo Teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas byloje *EB Komisija v. AMI Semiconductor Belgium BVB and Others* (C-294/02 ECR I-2175,2005).

3.26. Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. prejudicinis sprendimas byloje *Eurofood* (C-341/04 OLC 143, p. 11).

4. Elektroniniai dokumentai:

4.1. DELFI internetinis puslapis
<<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=20015311>>

4.2. Europos teisminis tinklas civilinėse ir komercinėse bylose
<http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_sln_lt.htm>

4.3. Įmonių restruktūrizavimo procesų studija – veiksniai trukdantys vykdyti įmonių restruktūrizavimą <<http://www.bankrotodep.lt/Doc/nvas.doc>>

4.4. *Kreditanstalt für Wiederaufbau Bank Group 2007*, *Mittelstandsmonitor 2007*,
<http://www.ifm-bonn.org/presse/mimo-2007.pdf>.